

VredesMagazine

Jaargang 1 nummer 4
Prijs euro 2,50

Kernwapens Weg!, jaargang 24 nummer 3
VD AMOK jaargang 17, nummer 3
Vredeskoerier 't Kan Anders jaargang 31 nummer 6

Pacifisme onder zware druk
Nederlandse fregatten een humanitaire tragedie
Strijd om Afrikaanse olie

Onderzoeks dossier:
Machtsspel in het Midden-Oosten

VredesMagazine

Gezamenlijke uitgave van:

Haags Vredesplatform (HVP), Humanistisch Vredesberaad (HVB), Vereniging Pais, Samenwerkingsverband Stop de Wapenwedloop, Antimilitaristies Onderzoekskolлекief VD AMOK, Women's International League for Peace and Freedom (WILPF) afdeling Nederland

Redactie

Jan Bervoets, Hans Feddema, Kees Kalkman, Klaas Meijer, Jan Schaafe, Guido Schokker, Barbera Smedema, Egbert Wever

Redactieadres

Obrechtstraat 43 3572 EC Utrecht tel. 030 8901341

epost info@vredesmagazine.nl

Artikelen naar redactie@vredesmagazine.nl

Kopijsluiting volgend nummer 1 december 2008

Aan dit nummer werkten naast de auteurs mee

David-Jan Donner, Tjark Reininga

De auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van een geplaatst stuk

Fotoredactie

Hans Bouton, Anne Vaillant

Fotografen en illustratoren

Arkadij Babtsjenko, Roel Burgler, Ad van Denderen/HH, Andrew David Goldman, Ingrid de Groot, Kristel, Len Munnik, Marieke, Jan Schaafe, Guido Schokker, Bernadette Vieverich

Vormgeving

René Oudshoorn

Drukker

Drukkerij Mezclado, Tilburg

Abonnementen

Interesse of aanmelding voor een abonnement op VredesMagazine kan kenbaar gemaakt worden bij de redactie van VredesMagazine of bij een deelnemende organisatie.

De prijs voor een jaarabonnement (4 nummers) zal waarschijnlijk € 10 worden.

Adressen en websites

HVP: Postbus 10500 2501 HM Den Haag 070 3251102
hvp2008@ddh.nl www.haagsvredesplatform.nl

HVB: Postbus 75490 1070 AL Amsterdam 0648 233329
info@humanistischvredesberaad.nl

www.humanistischvredesberaad.nl

Pais: Vlamingsstraat 82 2611 LA Delft 015 2121694

pais@worldmail.nl www.vredesbeweging.nl

Stop de Wapenwedloop: Postbus 51136 1007 EC Amsterdam
geen@kernwapens.nl www.kernwapensweg.nl

VD AMOK: Obrechtstraat 43 3572 EC Utrecht 030 8901341

vdamok@antenna.nl www.vdamok.nl

WILPF secretariaat: Obrechtstraat 43 3572 EC Utrecht

www.wilpf.nl

Voorpagina: Ossetië. Foto: Arkadij Babtsjenko

4 Costa Rica – pacifistisch ideaal onder zware druk

Onder invloed van termen als 'vredesoperaties' lijkt het wel of het noodzakelijk is een leger te hebben om de vrede te bevorderen. Hoe vergaat het dan een land als Costa Rica dat 60 jaar geleden besloot om zijn leger af te schaffen?

Jan Schaafe

5 Pacifisme voor beginners

Wat u altijd al had willen weten over de vredesbeweging.

Pais geeft antwoord op de vraag of het doel de middelen heiligt.

6 Zuid-Ossetië tussen Rusland en het Westen

De Georgische inval in Zuid-Ossetië en de daarop volgende Russische strafexpeditie tegen Georgië hebben geleid tot een spel van informatie en desinformatie. Daarbij draagt de dubbele standaard die het Westen hanteert niet bij tot een oplossing.

Bas van der Plas

8 Falende 'real-politik' oorzaak Kaukasusoorlog

Vanuit het perspectief van geweldloosheid was er een alternatief. Dat bestaat erin meer rekening te houden met de belangen van de ander, die in zijn of haar waarde te laten en bereid te zijn tot het sluiten van compromissen.

Hans Feddema

10 Nederland draagt met fregatten bij aan humanitaire tragedie

De marine levert een bijdrage aan de activiteiten van het EU-agentschap Frontex dat vluchtelingen buiten de deur moet houden. – Scheepswerf de Schelde levert fregatten aan Marokko die mogelijk ook voor grensbewaking worden ingezet.

Mark Akkerman

12 Strijd om Afrikaanse olie

Afrikaanse landen worden steeds belangrijker olieleveranciers. Daardoor nemen de geopolitieke spanningen in deze regio toe. De VS, Europa, China en Rusland proberen hun invloed te vergroten ten koste van oplopende sociale spanningen.

Peter Polder

14 De kunst van het samenwerken

Naar aanleiding van het aftreden van Wijnand Duyvendak liggen de linkse wereldverbeteraars al enige tijd onder vuur. Maar we moeten ons niet tegen elkaar laten uitspelen. Laten we van elkaar erkennen dat we verschillende rollen en posities hebben. Alleen dan kan een brede coalitie rond klimaat, mondiale gerechtigheid en vrede de wind in de zeilen krijgen.

Jan Schaafe

16 Kwalijke uraniummijnbouw in Afrika

De milieuverontreiniging is rampzalig. Daarnaast hebben de arme zwarte bevolking in de mijngebieden en de mijnwerkers zwaar te lijden en worden dagelijks blootgesteld aan radioactieve en giftige stofdeeltjes.

Henk van der Keur

18 Fotopagina's Ghana

Kiezen voor vrede. Verkiezingen zonder geweld. Onderwijs en recht.

Overredingskracht en oog voor tradities. Zo kan het. In Ghana.

Roel Burgler

21 Dossier: Schurende machtsverhoudingen in het Midden-Oosten

Uri Avneri, Jan Bervoets, Jeroen Bosch, Ed Hollants, Kees Kalkman, Karel Koster, Robert Soeterik, Mohamed Waked

En verder:

15 Column Harry Zevenbergen

15 Column Hans Feddema

17 Column Fred van der Spek

20 Springstof, Wendela de Vries

33 Korte berichten, Jan Bervoets en Chris Geerse

35 Actuele foto's

35 Ingezonden brief

36 Vredesgedicht door Jacob Israel de Haan

Wegens plaatsgebrek deze keer geen boeksignaleringen

REDACTIONEEL

Tijdens de productie van dit nummer van Vredesmagazine deden zich onverwachte ontwikkelingen voor in binnen- en buitenland. Een korte, maar heftige zomeroorlog vond plaats in de Kaukasus, toen eerst Georgië een inval deed in Zuid-Ossetië en vervolgens Rusland een strafexpeditie tegen Georgië uitvoerde. Dit toont aan dat oorlog in de klassieke zin van het woord aan de randen van Europa nog steeds volop actueel is en een vredesbeweging daartegen urgenter dan ooit. Op het terrein van de binnenlandse politiek geraakte het GroenLinkse kamerlid en voormalige antimilitaristische activist Wijnand Duyvendak in de problemen toen hij in een aankondiging van zijn nieuwe boek een inbraak bij het ministerie van economische zaken bekende die iedereen vergeten leek te zijn. In het huidige autoritaire klimaat leidde dat 25 jaar later tot zoveel consternatie dat hij zich genoopt zag af te treden.

Het is ons in dit nummer gelukt aan beide verschijnselen aandacht te besteden. Voor de Georgische oorlog hebben we bij Bas van der Plas van INSUDOK expertise aangeboord. Bas heeft vroeger gepubliceerd in VD AMOK, verschillende boeken over Rusland en de Kaukasus geschreven (uitgekomen bij de Papieren Tijger in Breda) en is vanuit zijn huidige standplaats Petersburg nog geregeld op de radio te horen. Daarnaast gaat ook het artikel van Hans Feddema over de gebeurtenissen in de Kaukasus.

Over de affaire Duyvendak laten in dit nummer verschillende columnisten hun licht schijnen. Ook hebben wij ons redactielid Jan Schaake (van Kerk en Vrede, maar ook voormalig partijbestuurder van GroenLinks) gevraagd hierover een commentaar te schrijven.

Daarnaast in dit nummer veel over Afrika naar aanleiding van het evenement Why War in Africa (voor details zie hieronder). Peter Polder schrijft over de vloek van de olie in Afrika en Henk van der Keur over de onaangename gevolgen van de uraniumwinning voor de bevolking in verschillende Afrikaanse landen. De fotopagina's gaan deze keer over het democratiseringsproces in Ghana.

Het dossier heeft de veranderende machtsverhoudingen in het Midden-Oosten als onderwerp. Artikelen over de geopolitieke situatie, Egypte, Syrië, Libanon en een vertaling van een stuk van de bekende Israëlische vredesactivist Uri Avneri over HAMAS. Dit nummer van VredesMagazine is het laatste dat vervaardigd wordt op experimentele basis. In december hopen we te komen met het eerste reguliere nummer van VredesMagazine. De organisatorische voorbereidingen daarvoor zijn bijna voltooid.

Why War in Africa?

In het Museum Volkenkunde (Steenstraat 1 te Leiden) organiseren maatschappelijke organisaties het evenement

"Why War in Africa?"

Programma zondag 21 september 2008
13.00 - 17.00 uur

Na de inleiding door Jan Kees van Donge (onderzoeker bij Afrika Studie Centrum) volgt een gesprek met Dirk Barrez (documentairemaker voor de BRT, journalist en activist) over het thema voedsel.

Na een muzikaal intermezzo vertellen Sado en Fatima uit Somalië, Zenaib uit Ruanda en Suzanne uit Soedan over hun vluchtelingenervaringen aan gespreksleider Koert Lindijer.

Daarna geven Paul Mbikayi (Nederlands Congolees politiek activist) en een hulpverlener uit een vluchtelingenorganisatie hun visie over de hulp uit Nederland.

Ook is uitgenodigd Gerti Hesseling (hoogleraar vredeswetenschappen).

Gesprekken worden geleid door Koert Lindijer (NRC en NOS correspondent in Afrika) standplaats Kenia en journalist voor de vrede 2007.

Naast deze boeiende sprekers is er volop opzweepende muziek en dans van Gerge Badoue en Raphael Blee en hapjes en drankjes uit de Wereldwinkel.

Een fantastische Afrikaanse poppenkast van Wim Noordegraaf voor de kinderen.

Een bijzondere expositie van foto's van Daimon Xanthopoulos, filmbeelden en kindertekeningen uit drie verschillende landen complementeren uw beeld over Afrika.

De middag wordt afgesloten met de uitreiking van de prijs voor de journalist voor de vrede 2008.

Dit evenement wordt georganiseerd door het Humanistisch Vredesberaad in samenwerking met het Museum Volkenkunde, Haags Vredesplatform, Vredesmuseum, Wereldwinkel en Humanistisch Verbond Leiden.

Meer informatie op: www.internationalledagvandevrede.org

Costa Rica — pacifistisch ideaal onder zware druk

Decennialang bepleitte de vredesbeweging de afschaffing van nationale legermachten als belangrijke stap naar vrede. Onder invloed van termen als ‘vredesoperaties’ lijkt het haast alsof het juist noodzakelijk is een leger te hebben om de vrede te bevorderen en lijkt de keuze het leger af te schaffen een daad van onverantwoordelijkheid en isolationisme. Hoe vergaat het een land als Costa Rica eigenlijk, dat 60 jaar geleden besloot om zijn leger af te schaffen en jarenlang door de vredesbeweging ten voorbeeld is gehouden aan andere landen?

Een land zonder leger

Het feit dat Costa Rica een tot de verbeelding sprekend voorbeeld is van een land zonder leger was één van de redenen om afgelopen april juist daar een belangrijke internationale vergadering te houden van de International Fellowship of Reconciliation (IFOR – het één jaar oudere zusje van de War Resister's International – WRI). Andere redenen waren dat hier het internationaal secretariaat van IFOR's Latijns-Amerikaanse zusterorganisatie SERPAJ is gevestigd en ook de eerste vestiging van de VN-Vredesuniversiteit, een opleidingscentrum voor vredeswerkers in dienst van de VN of andere internationale organisaties. Een goede gelegenheid om daar dan niet alleen te vergaderen maar ook met vertegenwoordigers van deze en andere organisaties te spreken over wat die afschaffing van het leger nu precies inhoudt.

Costa Rica heeft als zodanig geen pacifistisch verleden. De uitroeiing van de oorspronkelijke bevolking kort na de ‘ontdekking’ van het land was hier vrijwel volledig en de onafhankelijkheid van het land aan het begin van de 19de eeuw leidde tot een reeks burgeroorlogen tussen de vier grootste steden over de kwestie welke van deze steden de hoofdstad zou worden. Net als in vrijwel alle andere Latijns-Amerikaanse landen waren mili-

taire staatsgrepen en repressieve regimens schering en inslag. Onder het oogmerk de democratie te redden pleegde José Figueres Ferrer met zijn rebellenleger in 1948 een staatsgreep waarbij 2000 doden vielen. Om te voorkomen dat zijn eigen regiem eenzelfde lot beschoren zou zijn, schafte Figueres direct na de staatsgreep het Costaricaanse leger af.

Hoe opportunistisch ook, Figueres vergat niet om andere maatregelen te nemen die de veiligheid van staat en samenleving zouden moeten waarborgen. Het geld dat hij door de afschaffing van het leger uitspaarde investeerde hij in onderwijs, gezondheidszorg en een investeringsbank om lokale projecten te financieren. Ook werd extra geïnvesteerd in brandweer en politie. De politiemacht kreeg extra materieel en bevoegdheden en ook ontstonden tal van goedbepaalde private veiligheidsdiensten. Door dit alles is de welvaart in Costa Rica beduidend hoger dan in omringende landen waarbij zelfs één miljoen legale en illegale Nicaraguaanse gastarbeiders (op

een bevolking van vier miljoen) geen probleem vormen. Verder heeft het uitblijven van staatsgrepen sinds 1948 geleid tot een hoog democratisch besef bij de Costaricaanse bevolking en wisselen de twee grootste politieke partijen elkaar regelmatig af aan de regeringsmacht.

Regionale vredestichter

Voor binnenlands gebruik heeft de afschaffing van het leger tamelijk gunstig uitgepakt. Maar in tegenstelling tot enkele andere landen die geen leger (van enige betekenis) hebben, zoals IJsland, is Costa Rica geen eiland. Sterker nog, het ligt te midden van landen waar niet alleen binnenlandse gewelddadigheden maar ook militaire interventies door vooral de Verenigde Staten voorkwamen. Costa Rica ligt ingeklemd tussen Nicaragua en Panama, landen waarmee de VS actieve militaire bemoeienis had. Costa Rica zelf moest achtereenvolgens uitvalsbases van de Sandinisten en van de contra's op haar grondgebied dulden.

Park rond VN-Vredesuniversiteit in de buurt van San José. Foto Jan Schaake

Costa Rica wist zich in deze regio te handhaven door een actieve neutraliteitspolitiek en het onderhouden van goede betrekkingen met het Westen. Op het dieptepunt van de verschillende gewelddadige conflicten in Midden-Amerika slaagde de Costaricaanse president Oscar Arias Sánchez erin om een vredesplan te ontwikkelen dat Nicaragua, Costa Rica, El Salvador, Honduras en Guatemala omvatte. In Nicaragua kwam het tot verkiezingen en in El Salvador en Guatemala tot onderhandelingen tussen regering en rebellen. Met dit vredesplan liet Arias zien dat je ook zonder leger een vredesregeling kunt treffen en terecht ontving hij hiervoor in 1987 de Nobelprijs voor de Vrede.

Vooraf door het succes van dit vredesplan liet Costa Rica zich de voorbeeldfunctie van het land zonder leger graag aanleunen en er werden van overheidswege tal van publicaties uitgebracht waarin het pacifistische karakter van Costa Rica en van de Costaricanen werd gecultiveerd. Men is er trots op en put er een zeker nationaal zelfbewustzijn uit, hoezeer ook de werkelijkheid en vooral de voor geschiedenis een beetje te rooskleurig worden voorgesteld. En ook de toekomst.

De toekomst

Zo maakten onze gesprekspartners van het Quaker Centrum in Costa Rica zich ernstig zorgen over de toekomst van Costa Rica als voorbeeldig land zonder leger. Zoals vrijwel overal ter wereld verspreidt zich ook in Costa Rica het virus van de veiligheidsmanie. Costaricanen worden bang gemaakt voor van alles en nog wat en krijgen het dringende advies om zich daartegen te verdedigen. In een land waarin wapens vrij te verkrijgen zijn, betekent dit dat het wapenbezit hand over hand toeneemt en juist dat vormt een serieus veiligheidsprobleem waar de publieke en private veiligheidsdiensten zich op hun beurt weer op moeten voorbereiden.

Daarnaast zijn er plannen voor de vestiging van een grote Amerikaanse wapenfabrikant in Costa Rica. Daar is wel verzet tegen, maar de Quakers verwachten dat dit verzet het uiteindelijk zal afleggen tegen de voordelen die deze industrie de Costaricaanse regering biedt en het vrijhandelsverdrag dat Costa Rica binnenkort met andere landen in Midden-Amerika en met de VS zal sluiten. En hoe je het ook wendt of keert: een wapenfabriek op je grondgebied vormt toch een grote smet op je imago als pacifistisch land en kan ook de nationale identiteit van een land zonder leger teniet doen.

Tot slot wordt parallel aan de Midden-Amerikaanse vrijhandelszone ook de militaire samenwerking in deze regio versterkt. Ook weer onder leiding van de VS. De VS is altijd al militair aanwezig geweest in Costa Rica en Costaricanen nemen deel aan de militaire opleidingsprogramma's van de School of the Americas (militaire academie in de VS voor militairen uit de Derde Wereld). Net als we twee jaar geleden al in soortgelijke wandelgangen van de IFOR-Council in Japan moesten constateren met betrekking tot de pacifistische grondwet van Japan (waarin het beroemde artikel 9 Japan verbiedt om oorlog te voeren en zelfs aan oorlogsvoorbereiding te doen), zo moesten we nu in Costa Rica vaststellen dat er grote Amerikaanse druk op Costa Rica wordt uitgeoefend om 'een gewoon land met een leger' te worden. Het is de vraag hoe lang de regering en bevolking van Costa Rica die druk kunnen weerstaan en kunnen blijven dienen als de verwerkelijking van een pacifistisch ideaal: een land dat geheel vrijwillig zijn leger heeft afgeschaft.

Jan Schaake

Wat u altijd al had willen weten over de vredesbeweging

Mensen die actief zijn in de vredesbeweging krijgen vaak te horen dat ze naïef zijn of onrealistisch. Dat wordt meestal gezegd zonder veel kennis van zaken. Het gaat meer om een clichébeeld dat zich in de publieke opinie heeft vastgezet.

Pais wil daar iets aan doen door kort en bondig te antwoorden op principiële vragen die vaak aan haar gesteld worden. In dit nummer is de vraag aan de orde of oorlogen tegen onrecht misschien wel te rechtvaardigen zijn. Een actuele vraag nu van veel hedendaagse oorlogen wordt voorgegeven dat ze om humanitaire redenen gevoerd worden. Zo kwamen de Russen kortgeleden nog de Zuid-Osseten te hulp om ze voor genocide te behoeden.

De antwoorden geven de – duidelijk pacifistische – mening van Pais weer, die niet noodzakelijk volledig gedeeld wordt door de andere organisaties die dit blad uitgeven.

Hoewel aan onze antwoorden uitgebreide bespreking ten grondslag ligt, blijven ze openstaan voor discussie. Uw mening wordt dus op prijs gesteld en graag ingewacht op het redactieadres.

Alle vragen en antwoorden zijn ook te vinden op: www.vredesbeweging.nl

Oorlog tegen onrecht? Heiligt het doel de middelen?

Antwoord van Pais:

Er heerst in de wereld veel onrecht: armoede, uitbuiting, discriminatie, dictatuur, onderdrukking, schending van mensenrechten en de kansen voor mensen zijn vaak zeer ongelijk. Veel mensen menen dat in de strijd tegen dit onrecht oorlog voeren geoorloofd of zelfs een morele noodzaak is. Wij pacifisten denken daar anders over en hebben daar goede redenen voor:

- 1 Oorlog voeren brengt onvermijdelijk nieuw en extra onrecht met zich. Mensen verliezen leven, naasten, bezittingen, toekomst.
- 2 Oorlog brengt niet automatisch een rechtsstaat voort. Integendeel, oorlog gaat altijd gepaard met een periode van chaos en ontredde. In een dergelijke situatie lijdt de bevolking onder ontberingen en vrij spel hebbende misdaad. Ook dat is onrecht. In Irak bijvoorbeeld vallen nu meer slachtoffers dan onder Saddam.
- 3 Oorlog zaait haat die nog lang een rol kan blijven spelen. De kruistochten zijn niet vergeten in de Arabische wereld en een middeleeuwse veldslag speelt een rol bij het conflict in Kosovo.

Door de voorstanders van oorlogen tegen onrecht wordt het bovenstaande niet altijd ontkend. Ze menen dat er geen ander middel is: "Je kunt toch niet stil blijven zitten, dus moet je wel oorlog voeren". Zij zien niet dat er ook andere mogelijkheden zijn. De geschiedenis toont echter aan dat die er wel zijn. Daarbij hoeven we niet alleen te kijken naar de klassieke voorbeelden van Gandhi en Martin Luther King. Het hele machtige Sovjetimperium is in elkaar gestort met opmerkelijk weinig geweld!

Er zijn dus andere methoden. Methoden waar ontstellend weinig aandacht voor is, zodat voor de ontwikkeling ervan nauwelijks geld beschikbaar is.

Zuid-Ossetië tussen Rusland en het Westen

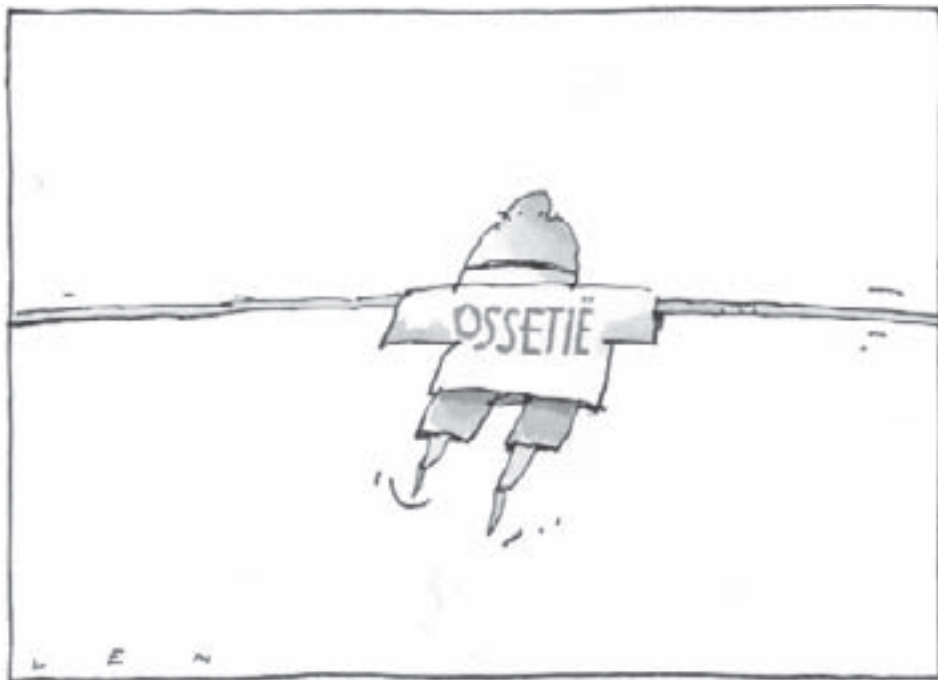
Zo'n 2.500 Ossetische soldaten en minder dan 600 Russische soldaten van de vredestroepen waren beschikbaar toen in de nacht van 7 op 8 augustus 2008 7.500 Georgische manschappen met tientallen tanks en pantserwagens de afvallige republiek Zuid-Ossetië binnenvielen. Het Georgische leger kon een snelle doorstoot maken naar de hoofdstad Tskinali doordat de soldaten goed getraind zijn, van modern materieel zijn voorzien en een deel van hen is opgeleid door Amerikaanse en Israëliëse 'adviseurs'.

Er zijn tientallen Amerikaanse militaire adviseurs in Georgië aanwezig. De VS zegt desondanks van niets te hebben geweten. Bush bleef in de eerste dagen op de achtergrond, en liet de reactie over aan beoogde opvolger McCain.

De Russische president Dmitri Medvedev reageerde in een speciale zitting van de Russische veiligheidsraad op 8 augustus op de agressieve aanval met de woorden:

"De afgelopen nacht hebben Georgische troepen een daad van agressie uitgevoerd tegen de Russische vredesmissie en de burgerbevolking van Zuid-Ossetië. Wat er plaatsvond is een flagrante schending van het internationaal recht en de mandaten die de internationale gemeenschap aan Rusland gegeven heeft als deelnemer aan het vredesproces. De Georgische acties hebben mensenlevens gekost, waaronder die van de Russische vredestroepen. (...) Het zijn deze omstandigheden die de stappen voorschrijven die we nu zullen nemen. Wij zullen niet toestaan dat de dood van onze medeburgers onbestraft blijft. De daders zullen de straf krijgen die zij verdienen."

Intussen werd ook bekend dat er bij de openingsceremonie van de Olympische Spelen in Peking gesprekken hadden

plaatsgevonden tussen Vladimir Poetin, premier van Rusland, en de Amerikaanse president Bush over de actuele situatie in Zuid-Ossetië. Omdat de Georgische president Saakasjvili geen stap zal zetten zonder al dan niet stilzwijgende toestemming van Washington was dit gesprek uiteraard zeer ter zake doende.

Informatie en desinformatie

Enkele uren later kwam het nieuws over de oproep van de VS aan Rusland om de troepen uit Georgië terug te trekken. In de westerse media werd deze oproep al gauw omgebogen in het aanwijzen van Rusland als de hoofdschuldige in het conflict en had men het enkel nog over de 'Russische aanval op Georgië'.

In een verklaring van Bush op 10 augustus 2008 werd het Russische optreden in Zuid-Ossetië en Georgië "dramatisch en wreed" genoemd. Bush veroordeelde de militaire escalatie en eiste van Moskou dat er een onmiddellijk staakt-het-vuren zou komen en alle Russische troepen uit Georgië zouden worden teruggetrokken binnen de grenzen van de Russische Federatie.

Bush herhaalde maar weer eens de Amerikaanse verklaringen over de onaanvaardbaarheid van het Georgische territorium en de soevereiniteit. De uitspraken van Bush kwamen na eerdere uitspraken op zondag 9 augustus van vicepresident Dick Cheney, die had gezegd dat de agressie van Rusland "niet onbeantwoord" kon blijven. Deze verkla-

ringen van Bush en Cheney maken enkel maar het niveau van hypocrisie van Washington duidelijk. De Amerikaanse regering liet geen protesten horen toen op donderdag 7 augustus Georgische troepen Zuid-Ossetië binnenvielen en zonder enig voorbehoud huizenblokken in de hoofdstad Tskinali met tanks en mortieren beschoten. Pas toen Rusland op de Georgische aanvallen antwoordde met een snelle tegenaanval begonnen in Washington de alarmbellen te rinkelen.

Wat volgt is een oorlog van informatie en desinformatie. De stemming wordt gezet: Rusland, Poetin en Medvedev zijn de schuldigen en, in de woorden van Saakasjvili "maken zij misbruik van hun positie door in de zomermaanden een klein landje aan te vallen" en de Georgische president speelt met genoeg de rol van de arme underdog die door het Grote Boze Rijk van het Kwaad (vrij naar Ronald Reagan) wordt overvallen.

Laten we echter niet vergeten dat op de achtergrond vanuit Washington de souffleurs klaar staan. Bij de presidentsverkiezingen van 2004 behaalde de toen nog 36-jarige Saakasjvili, gesteund door zijn succes in het leiden van de Rozenrevolutie, met 96 procent van de stemmen een glansrijke overwinning. Westerse media prezen vooral 'Saakasjvili's inspanningen voor democratisering' waardoor 'Georgië vaak als voorbeeld wordt gezien voor andere landen in de voormalige Sovjet-Unie'. Verzwegen werd dat Saakasjvili met een westerse opdracht aan de macht kwam: orde en rust in het land garande-

ren opdat de Kaspische Zee-olie vanuit Azerbeidjan 'vreedzaam en ongestoord' door de pijpleiding via Georgië naar de Middellandse Zeehaven Ceyhan kan stromen om de westerse energiebehoeften te bevredigen. Georgië is een transitland voor olie, dan zijn democratie en mensenrechten niet aan de orde. Bij de presidentsverkiezingen van januari 2008 werd door de Georgische oppositie nog een manifest uitgegeven waarin gesteld werd over Saakasjvili "dat deze president niet in staat is de territoriale problemen van Georgië (Abchazeti, Shida Kartli, Aja-ria) op politieke/diplomatieke wijze op te lossen".

Geopolitiek machtsspel

Washington heeft geen democratische pretenties in de Kaukasus, maar voert daar haar eigen geopolitieke machts-spel. Als enige overgebleven supermacht is Washington bezig om de Russische Federatie te omringen met een cordon van Amerikaanse militaire steunpunten en werkt openlijk aan de uitbreiding van invloed in de voormalige Sovjetrepublieken. Controle over de regio betekent controle over immense olie- en gasvoorraden en voor de dollars zijn er altijd marionetten en opportunisten te vinden, zoals Saakasjvili duidelijk gedemonstreerd heeft! Arm Georgië en haar bevolking blijft weer niets anders over dan de rol die zij al eeuwen heeft: speelbal van belangen die vele malen groter zijn dan het land zelf. En daarmee is er geen einde gekomen aan de oorlog van desinformatie, van ongefundeerde beschuldigingen over en weer en eenzijdige belichting in de westerse media.

Ondanks de harde tegenaanvallen van Rusland waarop in de westerse media het accent werd gelegd kan niet ont-kend worden dat de provocatieve politiek van Washington, gericht op vermindering of zelfs eliminatie van zijn invloed in de voormalige gebieden van het Russisch Imperium en de Sovjet-Unie, de voor-naamste factor is bij het uitbreken van de recente gewapende strijd tussen Rusland en Georgië. Nog maar een maand voor de Georgische aanval bracht de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Condoleezza Rice, een bezoek aan Tbilisi. Zij voerde daar gesprekken met de Georgische president Saakasjvili en verklaarde in een persconferentie de pogingen van Saakasjvili om de Georgische controle over Zuid-Ossetië en Abchazië te herkrig-gen te steunen en veroordeelde de rol van Rusland in dit al jaren onopgeloste probleem. Ook gaf Rice haar steun aan de Georgische pogingen om lid te worden van de NAVO.

Lidmaatschap NAVO

Van Russische zijde is bekend dat het de toetreding van voormalige Sovjetrepublieken als Georgië en Oekraïne tot de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie als een niet te tolereren bedreiging voor zijn veiligheid beschouwt. Wanneer Georgië in de onderhavige situatie al lid van de NAVO zou zijn geweest dan is Moskou er zich terdege van bewust dat de andere lidstaten wettelijk gebonden zouden zijn aan een militaire interventie ter ondersteuning van Georgië.

Het is ondenkbaar dat Saakasjvili de plannen voor een militaire aanval op Zuid-Ossetië niet tot in details met Rice

tijdens haar bezoek zou hebben doorge-nomen. Georgië, dat volledig afhankelijk is van Amerikaanse militaire, diplomatie-ke en financiële steun, zou nooit zonder Washington te informeren en zich te ver-zekeren van Amerikaanse goedkeuring tot een dergelijke grote actie overgaan. Voorbereidingen voor deze aanval vanuit Georgië zouden tijdens het bezoek van Rice aan Tbilisi een maand geleden al redelijk ver gevorderd zijn. En het Geor-gische leger wordt volledig gedomineerd door Amerikaanse militaire adviseurs. Sommige daarvan kwamen om tijdens de gevechten met het Russische leger en op de Russische televisie werden hun naam-plaatjes getoond. Al sinds de door de Amerikanen gedomineerde oorlog tegen Servië in 1999 heeft Washington militaire hulp gegeven aan Tbilisi en de omvang van deze hulp is alleen maar dramatisch toegenomen sinds Saakasjvili aan de macht is gekomen in het begin van 2004. De Amerikaanse verklaringen over de onaantastbaarheid van het Georgische territorium en de soevereiniteit van het land zijn uiterst selectief. Er heeft dan ook nog niemand vanuit de VS een verklaring kunnen geven waarom de Servische mi-litaire interventie tegen separatisten van Kosovo tot 'oorlogsmisdaad' werd ver-klaard terwijl de Georgische aanval op Zuid-Ossetië 'legitiem' was. De regering Bush was de voornaamste speler op de achtergrond bij de onafhankelijkheids-verklaring van Kosovo, op gronden die niet te onderscheiden zijn van de eisen van anti-Georgische separatisten in Zuid-Ossetië en Abchazië. Het is ook heel cy-nisch om te zien hoe Georgië, dat zo fel van leer trekt tegen het Sovjet verleden van buurland Rusland, zelf de eigen ter-ritoriale eenheid en daarmee de ontken-ning van het recht tot zelfbeschikking van Abchazië en Zuid-Ossetië baseert op de grenzen van het grondgebied van de Ge-orgische Sovjetrepubliek. Het gevoel van dubbele standaarden, dat een dergelijk standpunt opwekt, draagt niet bij aan een oplossing. En gezien de gebeurtenissen van de afgelopen maanden lijkt de kans op herstel van de 'Georgische territoriale onschendbaarheid' tot nul gereduceerd. Het is zeer onwaarschijnlijk dat de bevol-kingen van Zuid-Ossetië en Abchazië vrij-willig kiezen voor aansluiting bij Georgië. En daarmee is men terug bij af.

Bas van der Plas

Bas van der Plas is coördinator van IN-SUDOK, informatie- en documentatie-centrum over de voormalige Sovjet-Unie. Website www.insudok.nl

Foto: Arkadij Babitsjenko

Falende 'real-politik' oorzaak Kaukasusoorlog

Oud-collega antropoloog Hans Tennekes zei bij zijn afscheidscollege samen met studenten te

hebben vastgesteld dat het in de wereld gaat om drie dingen, namelijk macht, belang en sociale uitsluiting. Ik zie ze in elk geval als kenmerken van *real-politiek*, ook nu bij de recente

Kaukasusoorlog.

Ik sta zeker geen *real-politiek* voor, maar acht dit niettemin een minder groot kwaad dan messianistisch utopisme. Utopisme heeft door haar krachtige droom een enorme *drive* tot rechtvaardiging, waardoor het verleidt tot massief geweld.

We zagen dit bij bolsjewisme, nazisme en zien het bij zionisme en het neoconservatisme. In een artikel 'Rampzalig utopisme als gevolg van een christelijke mythe', onder meer in het Friesch Dagblad (zie www.hansfedde.nl) ging ik daar dieper op in.

In de Kaukasusoorlog zie ik weinig utopisme. Wel heeft de Georgische president Saakasjvili iets messianistisch en nam hij risico's. Dat past minder bij *real-politiek*. Grote risico's nemen hoort eerder bij utopisme, zoals het ondoordacht beginnen van de Irak-oorlog in 2003 door de neoconservatieven. De Amerikanen vertonen nu inzake Georgië ook wel enige messianistische trekjes, zoals het onterecht prijzen van Georgië als een democratisch bastion in de Kaukasus, de rechtvaardiging voor hun omvangrijke militaire hulp aan dit land. Maar de op 8 augustus begonnen oorlog blijft in hoofdzaak *real-politiek* met vier hoofdrolspelers, te weten Georgië, Rusland, het Westen en de Ossetiërs. De laatsten voelen zich evenals de Abchaziërs geen Georgiërs en willen zo ook een eigen staat. Het conflict kwam tot uitbarsting in 1992 en resulteerde in een bestand, waarbij ook Rusland *peacekeepers* leverde.

Alle vier spelers hebben zo hun belangen, Georgië om het omstreden gebied terug te krijgen, de Ossetiërs om dat te voorkomen, Rusland om zijn invloed in de regio te behouden en de Amerikanen om de positie van hun bondgenoot en voorpost in de Kaukasus te versterken. En welke macht hanteerden ze daarvoor? Georgië door radicaal de zijde van het Westen en de NAVO te kiezen en door zelfs de Amerikanen te helpen met een contingent soldaten in Irak. De Ossetiërs door de Russen als beschermheer te nemen en door Georgiërs zo nu en dan te provoceren. Rusland voorts door de Ossetiërs aan zich te binden met het geven van faciliteiten, en de Amerikanen ten slotte door op de recente NAVO-top te Boekarest, zij het tevergeefs, te proberen Georgië lid van de NAVO te maken.

Zout in de wonden

Een ieder vond de eigen methode van machtsuitoefening normaal, maar ergerde zich aan die van de tegenspeler. Bo-

vendien zat er nog oud zeer bij deze en gene. In elk geval speelt dat bij Rusland, waarvoor het eindelijk revanche meende te kunnen nemen. Ik denk aan de kwestie Kosovo en de Amerikaanse plannen voor een raketschild in Tsjechië en Polen en, wat ik vanuit de vredesoptiek het ergste vind, de oostwaartse expansie van de NAVO na 1990. De Sovjet-Unie ontbond het Warschaupact na de Val van de Muur. In plaats van daar dankbaar voor te zijn en Midden-Europa een soort neutrale bufferzone te maken, ging de NAVO de vrij geworden landen een voor een inpikken. Zonder zich er rekenschap van te geven hoe dat moest overkomen bij de gewonde Russische beer en hoezeer dit antiliberaal zou oproepen in Rusland. Dat landen in Midden-Europa lid van de NAVO wilden worden en nu ook de Oekraïne en Georgië, is op zich begrijpelijk vanuit hun angst voor de oosterbuur. Begrijpelijk maar daarom nog niet goed. De verantwoordelijkheid lag hoe dan ook bij het Westen. Dit had moeten inzien, dat je een verslagen tegenspeler niet een trap nageeft of zout in zijn wonden strooit. Als je dat wel doet heeft dat gevolgen.

Die gevolgen zien we thans ten volle door de robuuste Russische reactie op de inval van Georgië op 8 augustus in Zuid-Ossetië. Een reactie, die mede te maken heeft met de geopolitiek van uitsluiting jegens Rusland. De NAVO-expansie, het erkennen van een 'onafhankelijk' Kosovo en ook het raketschild waren immers allen een eenzijdig Westers dictaat. De Russische bezwaren werden weggewuifd. Inzake Kosovo bleef Rusland weinig anders over dan te zeggen: 'als Kosovo zich eenzijdig kan afscheiden, waarom zouden Ossetië en Abchazië dat dan niet mogen'. Ons zo een koekje van eigen deeg geven past in *real-politiek*. Trouwens ook, dat Rusland op een gegeven moment voorstelde om dan ook zelf maar lid te worden van de NAVO. De laatste ging daar niet op in. Ziedaar redenen, hoe we nu een nieuwe tegenstelling creëerden in

Europa. Niet ideologisch zoals voorheen, maar toch opnieuw polarisatie. De Russen gaan daarin ook niet vrijuit. Hun leiding is helaas autocratisch aan het worden en blijkt ook niet vies van geopolitiek, maar mijn punt is dat het een wisselwerking is, dus dat wij door expansie naar hun grenzen dat versterkten. Onze rol op de zuidflank van Rusland nu en het raketschild in Polen doen dat zoals blijkt ook.

Geweldsexplosie

Hoewel politici bij *real-politiek* slim denken te opereren, kunnen er vaak grote miskleunen plaatsvinden. Dit omdat men zich te zeer fixeert op de eigen belangen, zonder enige empathie voor die van de ander, dus vaak opereert vanuit een (harde) geopolitiek van macht en sociale uitsluiting. Miskleunen, die de hoofdrolspelers zonder dat ze het meteen beseffen plotseling in een oorlog kunnen doen belanden. Wereldoorlog I is daarvan het grote voorbeeld. We zagen het nu ook in de Kaukasus.

Er zouden lichte Ossetische beschietingen op Georgische dorpen zijn geweest. Niet meteen een reden voor een Georgische invasie, want zulke provocaties waren er al jaren. In elk geval geen reden voor het zwaar beschieten van de

Ossetische stad Tskhinvali door Georgië, waardoor veel burgers en ook twaalf Russische vredessoldaten omkwamen. En dat laatste was op zich ook geen reden voor Russische luchtaanvallen op Georgisch gebied. En toch gebeurde dat alles. Het overkwam als het ware de hoofdrolspelers te midden van hun spel van macht, belangen en uitsluiting in het kader van *real-politiek*. Heel irrationeel door ergernis en oud zeer en daarna met veel retoriek om de eigen rol goed te praten. Inmiddels geeft het wel veel humanitair leed.

Na de geweldsexplosie is het nu wonden likken. Als verliezers gelden Georgië en de VS, maar ook Rusland leed imagoverlies. Ossetië en Abchazië lijken voorgoed verloren voor Georgië. En voor de VS is behalve verzwakking van bondgenoot Georgië ook de bekoelde verhouding met Rusland een nadeel. De Amerikanen zijn in de Veiligheidsraad nu eenmaal nogal afhankelijk van de medewerking van Rusland.

De Russen verbraken op 21 augustus door het te sterk partij kiezen van het Westen zelfs alle samenwerking met de NAVO. Tel uit je winst. Waar ik al in de jaren negentig voor waarschuwde lijkt nu te gebeuren.

Had dit anders gekund vanuit het perspectief van geweldloosheid? Jazeker, en wel door de belangen van de ander veel meer in te calculeren in het eigen geopolitieke beleid en voorts bereid te zijn tot samenwerking, tot eerlijk delen en tot het sluiten van compromissen. En daarbij steeds de ander in zijn of haar waarde te laten. In elk geval niet arrogant en bevoogdend vanuit een missiedrang in te grijpen in hun leven, zeker niet militair vanuit welke motieven ook. Onze buitenlandse politiek en diplomatie zijn nu te veel louter op uitbreiding van Westerse macht en belangen gericht. Ook te veel op angst oproepende blokvorming. Dat moet anders. Hier ligt tevens een taak voor de vredesbeweging.

Interessant ten slotte is hoe de Nederlandse pers uitzonderingen daargelaten vrij genuanceerd op de oorlog reageerde. Een enkeling blijkt zelfs bereid te willen leren van de geweldsexplosie in de Kaukasus. Zo verwijt Mient-Jan Faber het Westen, dat het "brokkenmaker en avonturier Saakasjvili nooit de wacht heeft aangezegd" (Trouw 14-8-08). En M. van den Doel, ex-tweede-kamerlid van de VVD, vraagt zich af of de NAVO wel moet "doorgaan met de koers van uitbreiding" en idem met het "meedoen aan het Amerikaanse raketschild" (NRC 13-8-08). Zinnige reacties. Dat de NAVO, op papier een interne verdedigingsorganisatie, thans in Afghanistan buiten het eigen verdragsgebied opereert en nog wel aanvallend – ook al ziet zij dat zelf wat anders – geeft aan dat een kritische bezinning op de Westerse *real-politiek* urgentie heeft. Het is zaak te stoppen met de NAVO-expansie en met dat volstrekt onnodige raketschild.

Hans Feddema

Dr. Hans Feddema is antropoloog en voorzitter van de Beweging voor Geweldloze Kracht en stuurgroep lid van De Linker Wang.

Nederland draagt met fregatten bij aan

“Aan de buitengrenzen van de Europese Unie vindt een ware humanitaire tragedie plaats”, aldus VVD-Europarlementariër Jeanine Hennis-Plasschaert. Zij doelt op het lot van de vluchtelingen die vanuit Noord- en West-Afrika proberen Europa te bereiken via een riskante overtocht over zee. Jaarlijks vinden hierbij honderden mensen de dood. Talloze anderen zien hun wanhoopspoging gestuit door grenscontroles, waarna ze opgesloten of teruggestuurd worden.

Deze controles worden zowel uitgevoerd door Europese landen, verenigd in het EU-agentschap Frontex, als door Afrikaanse marines. Nederland levert een militaire bijdrage aan de Frontex-operaties. Daarnaast heeft scheepswerf De Schelde recentelijk een contract met de Marokkaanse marine gesloten voor de levering van drie fregatten. Het is niet uitgesloten dat deze ook voor grensbewaking ingezet gaan worden.

Risicovolle overtochten

Het International Centre for Migration Policy Development schat het totale aantal migranten dat jaarlijks de overtocht van Afrika naar Europa via zee waagt op 100.000 tot 120.000 mensen. Grote groepen worden op kleine, wankelende bootjes samengepropt. Het gaat dan ook vaak mis. Jaarlijks vallen er vele doden door verdrinking of door honger en dorst. Ondanks de grote risico's zien veel mensen een vlucht naar Europa als enige uitweg uit een wanhopige situatie. “Voor hen is het als Russisch roulette: ik kom aan of ik sterf,” zegt een medewerker van de Rode Halve Maan in Mauritanië.

Door toenemende grensbewaking in Noordafrikaanse landen onder druk van de Europese Unie verschuift het vertrekpunt voor een oversteek via zee voor veel vluchtelingen naar zuidelijker landen. De te reizen afstanden worden daarmee groter, evenals de risico's.

Grensbewaking

De buitengrenzen van de Europese Unie worden steeds strenger bewaakt om het binnenkomen van niet-westerse migranten te voorkomen. Zo wordt door middel van patrouilles in de Middellandse Zee en de Atlantische Oceaan getracht de grens

tussen Europa en Afrika zo gesloten mogelijk te houden.

De coördinatie van de grensbewaking vanuit de Europese kant wordt gevoerd door het agentschap Frontex, opgericht in 2004. Het agentschap beschikt over eigen patrouille-eenheden, samengesteld uit materiële en personele bijdragen van EU-lidstaten.

Nederland levert personeel van de Marechaussee en de Zeehavenpolitie, dat ingezet wordt binnen zogenaamde Rapid Border Intervention Teams (RABITS), speciale grensbewakingseenheden. Voor het tweede halfjaar van 2008 zijn ook een fregat en een helikopter ter beschikking van Frontex gesteld, volgens een in maart door minister Hirsch Ballin van Justitie getekend Memorandum of Understanding. De voormalige commandant van de Marechaussee, luitenant-generaal Minze Beuving, is sinds 2005 bestuursvoorzitter van Frontex.

Opmerkelijk is dat Nederland bedongen heeft dat vluchtelingen altijd worden overgedragen aan het land in wiens wateren ze zijn opgepikt en dat ze geen recht hebben om asiel aan te vragen in Nederland, wat normaal gesproken wel het geval zou zijn op het moment dat ze zich op een Nederlands schip bevinden. Het overdragen van vluchtelingen aan Marokko betekent het overleveren aan het bepaald niet zachtzinnige, en juridisch onrechtmatige, optreden van de Marokkaanse autoriteiten.

Frontex werkt vooral samen met Noordafrikaanse landen. Die samenwerking draagt een nogal dwingend karakter door de zware druk die van Europese zijde hiertoe is uitgeoefend. Zo heeft Spanje Marokko jarenlang in harde bewoordingen beschuldigd van het onvoldoende optreden tegen illegale migratie.

Ook worden militaire middelen, on-

der meer bedoeld voor grenscontroles, en financiering voor detentiecentra verstrekt aan deze landen. Die fungeren daarmee als vooruitgeschoven grensposten van 'Fort Europa'. Met de hierboven genoemde verschuiving van de vertrekpunten van immigratie schuift deze grenspostfunctie mee naar zuidelijker gelegen landen.

Inzet van fregatten

De grensbewaking op de Middellandse Zee krijgt steeds meer een (para)militair karakter, bijvoorbeeld door een toename van de inzet van nationale marines en hun schepen. Hoewel fregatten gezien hun grootte en bewapening niet de eerste keus lijken voor grensbewaking op zee, worden ze in dit kader wel degelijk ingezet voor het onderscheppen van vluchtelingen.

Soms gaat het hierbij om fregatten die voor een ander doel rondvaren en daarbij op bootjes vluchtelingen stuiten. Zo haalde een Nederlands fregat in september 2003 een boot met 36 vluchtelingen, die onderweg waren van Marokko naar Spanje, uit de Middellandse Zee.

Zoals hierboven al beschreven levert Nederland echter ook een fregat aan Frontex, dus specifiek voor grensbewaking. Eerder zetten bijvoorbeeld Portugal, Italië en Spanje hiervoor al fregatten in.

In de Middellandse Zee houden twee eskaders NAVO-fregatten naast hun hoofdtaak, patrouilles in het kader van terrorismebestrijding, migratiebewegingen over zee in de gaten en proberen deze tegen te gaan. “Activiteiten van de NAVO op de Middellandse Zee leveren waardevolle steun aan het werk van Frontex,” aldus de Raad van de West Europese Unie (WEU).

Het is vooralsnog onduidelijk of de fregatten die De Schelde aan Marokko

een humanitaire tragedie

Foto Ad van Denderen/HH

wil leveren ook voor grensbewaking gaan worden ingezet. De Frans-Nederlandse firma Thales levert de radar voor deze schepen, maar dit is niet het type dat speciaal bedoeld is voor het opsporen van kleine bootjes.

Mensenrechtenschendingen

Internationale hulp- en mensenrechtenorganisaties uiten al jarenlang felle kritiek op zowel de Frontex-operaties als het optreden van de Marokkaanse overheid tegen vluchtelingen. Ook Marokkaanse organisaties in Nederland keerden zich tegen de omgang van de Marokkaanse autoriteiten met vluchtelingen.

Nicola Duckworth van Amnesty International: "De autoriteiten van Spanje en Marokko gebruiken niet alleen excessieve dwang om migranten en asielzoekers gedwongen terug te sturen, in veel gevallen worden ze direct uitgewezen en in groten getale teruggestuurd naar landen waar ze het risico lopen gemarteld of op andere manieren slecht behandeld te worden. [...] Door hen uit te wijzen hebben beide landen hun nationale en internationale verplichtingen jegens migranten en asielzoekers geschonden."

Ook het UNHCR komt tot de conclusie dat bij het tegenhouden en terugsturen van vluchtelingen in de West-Afrikaanse wateren niet gehandeld wordt conform internationaal vluchtelingenrecht.

De verantwoordelijkheid voor de slechte behandeling van vluchtelingen aan de grens tussen Europa en Afrika kan echter niet alleen worden afgeschoven op grenslanden als Spanje en Marokko. Via Frontex en het gezamenlijke beleid is de hele EU hiervoor medeverantwoordelijk.

Thomas Spijkerboer, hoogleraar migratierecht aan de Vrije Universiteit Amsterdam: "Voor het optreden van Spaanse grenswachten is Nederland in politieke zin rechtstreeks verantwoordelijk. Het zijn onze grenzen die daar bewaakt worden, en als daarbij gemarteld wordt dan is dat ook onze zaak. Dat geldt eveneens voor het nog veel grovere optreden van de Marokkaanse diensten. Het is stand beleid om buurlanden van de Europese Unie steeds meer het vuile werk van onze grensbewaking te laten opknappen, en dan kunnen we onze handen niet wassen in onschuld."

De Marokkaanse mensenrechtenorganisatie ABCDS uit soortgelijke kritiek. Het houdt de Europese regeringen medeverantwoordelijk voor het Marokkaanse optreden tegen vluchtelingen en de mensenrechtenschendingen die hierbij gepleegd worden.

Motieven voor migratie

Het EU-beleid is eenzijdig gericht op tegenhouden van vluchtelingen. Voor de redenen waarom mensen de gevaarlijke

overtocht ondernemen is nauwelijks aandacht. Ondertussen ligt er wel een grote verantwoordelijkheid bij Europese en andere westerse landen voor de slechte levenssituatie in Afrikaanse landen.

Het Europees Parlement is een van de weinige politieke fora waar enige kritiek te bespeuren is. Opmerkelijk genoeg is deze afkomstig vanuit het hele politieke spectrum. Zo zei VVD-Europarlementariër Jeanine Hennis-Plasschaert: "Gekeken moet worden naar de redenen waarom de migranten massaal hun land verlaten. Het volstaat niet om een cordon van schepen te leggen rond het Afrikaanse continent. Wat nodig is, is een integraal plan voor armoedebestrijding en werkgelegenheid."

Geen fregatten leveren

Marokko fungeert in de praktijk als een vooruitgeschoven grenspost voor de Europese Unie. Zowel bij het daadwerkelijk tegenhouden van vluchtelingen als in de daaropvolgende behandeling van deze mensen, worden op grote schaal mensenrechten geschonden.

De drie fregatten die De Schelde aan Marokko wil leveren zijn primair bedoeld om de Marokkaanse marine *NATO-compatible* te maken, met andere woorden de maritieme technologie aan te laten sluiten op die van de NAVO. Zo kan Marokko mee gaan doen aan de 'terrorismebestrijding' in de Middellandse Zee. Maar het is zeker niet uitgesloten dat deze fregatten ook een rol gaan spelen bij de omstreden grensbewaking. Zolang geen garanties geleverd worden dat dit niet het geval zal zijn, bestaat er voldoende reden om een vergunning voor de export van deze fregatten te weigeren.

Daarnaast moeten de dubieuze praktijken van Frontex onder de loep genomen worden en de Nederlandse bijdrage hieraan worden stopgezet. Wat nodig is, is inzet om de redenen voor migratie weg te nemen en een welkom voor vluchtelingen die 'Fort Europa' weten te bereiken.

Mark Akkerman

Campagne tegen Wapenhandel heeft een algemeen factsheet over de levering van fregatten aan Marokko uitgebracht. Dit is te vinden op: www.stopwapenhandel.org en zie ook Springstof elders in dit nummer.

Strijd om Afrikaanse olie

Olie is *booming* in Afrika. Landen als Nigeria, Angola en Soedan worden steeds belangrijker olieleveranciers. Samen met de oliewinning nemen de geopolitieke spanningen rond Afrika sterk toe. De VS, Europa, China en Rusland proberen allemaal hun invloed in Afrikaanse olieproducerende landen te vergroten. Tegelijkertijd nemen de sociale spanningen in het continent toe dankzij de sterk opgelopen prijs van olie.

Permanente oliecrisis

Wie de huidige ontwikkelingen in Afrika wil doorgronden zal iets moeten leren begrijpen van de ontwikkelingen rond fossiele brandstoffen op dit moment. De vraag naar fossiele brandstoffen is scherp gestegen. De voornaamste oorzaak daarvan is de groeiende economie in China en India. Tegelijkertijd begint zich, vooral rond olie, een toenemende schaarste af te tekenen. De prijs van zowel olie, gas als kolen is de afgelopen jaren scherp omhoog gegaan. De olieproductie is sinds 2005 amper gestegen en lijkt ergens tussen 2012 en 2017 te gaan beginnen aan een permanente, door geologische factoren afgedwongen daling. In het vakjargon *peak oil* genoemd. Voor het Westen belangrijke oliegebieden als de Noordzee, Alaska en het Cantarellveld in Mexico zijn al sterk in productie gedaald. Ongemerkt zijn we in een nieuwe oliecrisis beland. De olie is niet op, maar het wordt wel steeds moeilijker om olie te winnen. Een extra complicerende factor is dat de meeste oliereserves in handen zijn van staatsoliemaatschappijen, of bestaan uit moeilijk winbare onconventionele olie. Westerse oliebedrijven bezitten nog maar 13% van alle oliereserves, en hun aandeel krimpt elk jaar verder. De enige regio waar nog een groeiende productie te verwachten is, is Afrika.

Hoewel het continent slechts 10% van alle oliereserves bevat, bestaat die wel uit gemakkelijk winbare en gemakkelijk raffineerbare olie. Vooral de olie uit de Golf van Guinea is van hoge kwaliteit en strategisch gelegen ten opzichte van de Europese en Amerikaanse markten. Bovendien zijn er geen sterke overheden en staatsoliebedrijven die een al te grote claim kunnen doen op de winsten.

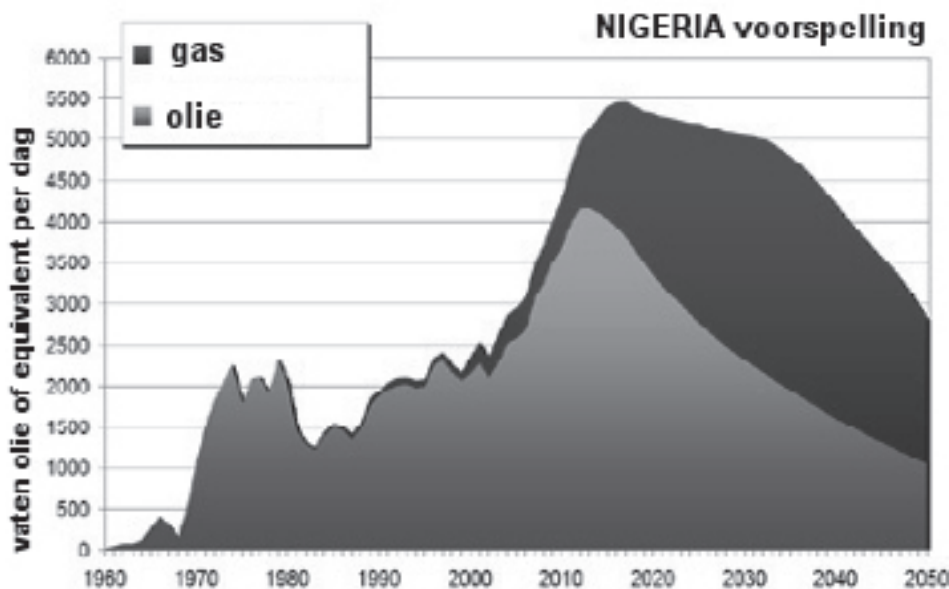
Oftewel: Afrika is in de oliewereld van een niet te onderschatten belang. Om het belang in cijfers aan te geven, Shell hoopt maar liefst 14% van zijn wereldwijde olieproductie uit Nigeria te halen; 17% van de Amerikaanse vraag naar olie komt uit Afrika en dat zal doorgroeien naar 25%; en voor China is het al ongeveer 10%.

Oliewinning in Afrika is natuurlijk wel een heel ander spelletje dan het winnen van olie in de Golf van Mexico of de Noordzee. Het continent is notoir corrupt en verschillende oliegebieden in Afrika worden geplaagd door politiek geweld en banditisme. Om die reden zijn veel oliebedrijven vooral geïnteresseerd in het relatief veilige winnen van offshore olie. De politieke en sociale omstandigheden nemen ze deels voor lief en proberen die in hun voordeel uit te buiten. Gewapende groepen worden afgekocht, of juist ingezet, om oliebelangen veilig te stellen. Voor de gewapende groepen zijn de grondstoffen de bron van inkomsten. De dodelijke cirkel die hierdoor ontstaat, wakkert overal geweld aan. Een goed voorbeeld is de politiek van Shell in de Nigerdelta om blokkades en ontvoeringen af te kopen, waardoor nieuwe acties worden uitgelokt. Er valt iets te halen.

Africom

Het grote geopolitieke machtspeel speelt zich op dit moment grotendeels af tussen de VS en China. De VS probeert zijn militaire aanwezigheid in het gebied uit te bouwen. De Amerikanen zijn al enige tijd (vergeefs) op zoek naar een vestigingsplaats voor Africom, hun nieuwe Afrikaanse militaire commando. De US Navy is steeds meer aanwezig in Afrikaanse wateren, ze biedt wapens en training aan in verschillende landen en heeft militaire bases gebouwd in onder meer Djibouti. Amerikaanse oliebedrijven hebben vooral grote belangen in Tsjad en aan de Afrikaanse Westkust (Nigeria en Angola). De VS werken hierin nauw samen met de oude kolonisatoren Engeland en Frankrijk en gebruiken ook ontwikkelingsgeld en de controle over de WTO, het IMF en de Wereldbank om gunstige condities te scheppen voor Westerse oliebedrijven.

Waar Westerse oliebedrijven al sinds de jaren dertig van de vorige eeuw aanwezig zijn in het continent, is China een relatieve nieuwkomer. Verschillende Chinese oliebedrijven proberen, met forse steun van de Chinese overheid toegang

te krijgen tot oliebronnen. In eerste instantie lukte dit vooral in gebieden waar Westerse oliebedrijven vanwege politieke omstandigheden niet wilden opereren. Een goed voorbeeld hiervan is Soedan. Het unieke aan de Chinese aanpak is dat de oliedeals gecombineerd worden met uitgebreide diplomatieke steun, investeringen in infrastructuur, onderwijs en gezondheidszorg en de inzet van het Chinese vetorecht in de VN-Veiligheidsraad om Westerse bemoeizucht met Afrikaanse regimes op afstand te houden. De zachte leningen uit China breken de macht van het IMF en de Wereldbank. In een enkel geval worden er ook wapens geleverd en worden Chinese olieprojecten bewaakt door het Chinese leger.

Op de achtergrond begint ook Rusland meer interesse te krijgen voor Afrika. Het gaat hierbij vooral om Gazprom, de Russische gasgigant, die in Noord-Afrika en Nigeria investeert in het vloeibaar (en dus exporteerbaar) maken van aardgas (LNG) en Algerije mee probeert te krijgen in een gasvariant van OPEC. Hiermee probeert het zijn monopoliepositie op de Europese gasmarkt te versterken. Ook hier gaan investeringen gepaard met diplomatieke steun en wapendeals.

Professor Michael Klare, onder meer auteur van het boek *Resource Wars*: "Er is een wapenwedloop gaande in Afrika, gevoed door de jacht op olie. Vooral de VS en China hebben hun oliewinning gemilitariseerd. Afrika wordt steeds belangrijker, niet vanwege de omvang van hun

reserves, maar omdat het in een wereld van krimpende reserves als enige een groeipotentieel heeft; dat werkt als een magneet op oliebedrijven".

De vloek van de olie

Hier tegenover staat een groep Afrikaanse landen die geen of nauwelijks olie produceren en steeds meer naar de economische afgrond worden gedreven. Een ontwikkeling die overigens ook terug te zien is bij olieproducerende landen. In de meeste daarvan verdwijnen de olieopbrengsten naar een kleine elite en profiteert het grootste gedeelte van de bevolking niet mee.

Waar we in het Westen gewend zijn geraakt aan belasting en accijnzen op brandstof, wordt in veel ontwikkelingslanden kerosine (om op te koken) en benzine gesubsidieerd. De brandstofsubsidies zijn bedoeld om deze brandstoffen bereikbaar te houden voor het arme deel van de bevolking en daarmee hun economische overleven te garanderen. Die subsidiepolitiek is met de huidige olieprijs onhoudbaar geworden. Het is simpelweg niet te financieren. Het probleem is dat het afschaffen ervan sociale onrust oplevert en de toch al zwakke economie verder in de problemen brengt. De verhalen over vissers die niet meer uitvaren vanwege de te dure diesel en boeren die geen kunstmest en diesel meer kunnen betalen worden steeds meer gehoord. Ook de inflatie steekt weer de kop op. In een onderzoek

van de Wereldbank naar de effecten van de hoge voedsel- en energieprijzen op de economie van niet-westerse landen wordt een grimmig beeld geschetst van de meer dan 33 landen die een steeds groter deel van hun bruto nationaal product moeten besteden aan energie en voedsel. In deze landen ontbreken de mogelijkheden die Westerse landen hebben om hun energievraag te temperen en minder afhankelijk te maken van fossiele brandstoffen. Al onze oude inefficiënte auto's worden doorverkocht naar Afrika, en op veel plaatsen leveren diesellaggregaten de stroom. Pogingen om in Afrika duurzame energiebronnen uit te bouwen zijn tot nu toe erg marginaal en ook hier meestal gericht op export.

De toegenomen spanningen rond olie in combinatie met de crisis die is veroorzaakt door de hoge olieprijs, maken de kans op nieuwe gewapende conflicten in Afrika steeds groter. De oliegerelateerde conflicten die er al zijn in bijvoorbeeld Soedan, Tsjad en de Nigerdelta zullen aan belang toenemen, wat de kans op een vreedzame oplossing vermindert. De journalist Nicholas Shaxson, auteur van 'Poisoned Wells, the dirty politics of African Oil' beschrijft olie als een vloek voor Afrika. In sommige landen wordt meer verdiend aan olie dan er aan buitenlandse hulp binnen komt, maar toch worden die landen steeds armer. De machthebbers organiseren ondertussen *shopping excursions* naar Parijs.

De beste kans om deze ontwikkelingen te doorbreken is hier, en in Afrika onze afhankelijkheid van fossiele brandstoffen te doorbreken. We verbruiken nu 87 miljoen vaten olie, per dag. We zullen dat hoe dan ook af moeten bouwen. Van zonnecentrales in de woestijnen van Noord-Afrika tot duurzame biobrandstoffen uit Oeganda, kansen genoeg voor Afrika om daar voluit van te profiteren.

Peter Polder

Peakoil Nederland

ZEVENBERGEN

Niet iedereen kan inbreken

Met veel spijt heb ik ooit afstand genomen van de jaren tachtig, wanneer het precies was weet ik niet. Het moet ergens in de jaren negentig zijn geweest. De spijt die ik voelde was er één van weemoed. De idealen geloofde ik nog steeds in, maar de overtuiging was niet meer heilig en het actievoeren werd eerder een gewoonte dan een nuttige dagtaak.

Spijt van wat ik gedaan heb, heb ik nooit gehad, eerder van wat ik niet heb gedaan. Zo ben ik gewoon te onhandig voor allerlei acties waarbij geklommen moet worden. Bij het kraken van mijn eerste huis moest ik bijvoorbeeld een muur beklimmen. Ik kwam boven vervuld van trots, want dat was voor mij al een prestatie op zich. Maar boven zat mijn gehandicapte medekraker (hij had geen benen alleen armen) reeds ongeduldig te wachten in zijn rolstoel. Inbreken in een ministerie om de staat geheimen te ontfutselen was dus niets voor mij. Maar wat was ik er graag bij geweest. Ik herinner me nog goed de advertentie in Bluf waarin inbrekers werden gezocht. De sollicitatiebrief die ik vol enthousiasme met halve en hele leugens over mijn ervaring en vaardigheden geschreven had heb ik nooit gepost.

Vernieling heb ik ook wel eens geprobeerd, met een vriend was ik helemaal in de ban van het radicaal anarcha-feminisme en met zijn tweeën zouden we eens wat gaan doen aan het sexisme. We vonden een halfblote vrouw achter de ramen van eenabri en wilden haar bevrijden. Het glas bleek plexi te zijn en de stenen die we gooiden kwamen harder terug. We besloten ter plekke dat deze vorm van actievoeren te riskant was voor ons en dat we nooit met iemand zouden praten over deze beschamende vertoning.

Blokkeren en bezetten was ik wel goed in, dat is het simpele productiewerk van de actiebeweging waarvoor je niets hoeft te kunnen. Voor een bezetting ga je met een grote groep ergens naar binnen en dan ga je gewoon zitten. Op de grond, achter een bureau of in het raamkozijn. Meestal is er wel een kantine of een koelkast waar wat te eten is te vinden. Het voeren van discussie met het 'gejijzelde' personeel was een amusant tijdverdrijf. De cliché's vlogen over en weer in een atmosfeer van volledig wederzijds onbegrip. We wilden altijd de baas, minister of een andere leidende figuur spreken en die moest dan toezeggen dat zijn bedrijf weg zou gaan uit Zuid-Afrika of dat het ministerie zijn beleid zou aanpassen aan de eisen die wij stelden. Na deze toezeggingen gingen we dan naar huis of bleven alsnog zitten tot de politie ons naar de uitgang kwam begeleiden. Just another day at the office.

Een blokkade was als een bezetting alleen dan in de frisse buitenlucht. We blokkeerden transporten, kruispunten, MacDonald's, Shell kantoren en tankstations. Zoals gezegd het was het productiewerk van de actiebeweging en het moest ook gebeuren. Liever was ik ergens gaan inbreken.

Van actievoerder werd ik dichter. In een gedicht of een verhaal kun je alles bij elkaar liegen en dat doe ik dan ook regelmatig. Maar over de jaren tachtig zul je van mij niets anders horen dan de waarheid.

PS Ik ben nog eens gevraagd voor RaRa, maar in het trainingskamp bleek al snel dat een bom in mijn handen een gevaarlijk wapen werd.

De kunst van het samenwerken

Rechts heeft de linkse wereldverbeteraars al enige tijd onder vuur. Ontwikkelings- en milieuorganisaties hoeven geen subsidie meer te krijgen als ze toch alleen maar kritiek hebben. En andersglobalisten, antifascisten en dierenrechtenactivisten zijn terroristen. De vredesbeweging is te onbeduidend om woorden aan vuil te maken.

Linkse politieke partijen geven nauwelijks weerwoord en laten de organisaties zichzelf maar verdedigen. En van de activisten wordt afstand genomen, tenzij de actie, zoals in de Schinveldse bossen, tot de verbeelding spreekt. Dat is het politieke klimaat waarin en de wijze waarop de affaire Duyvendak zich voltrok. Meer dan een "tsja, sommige van onze politici hebben nu eenmaal een activistisch verleden" kon er niet af. Ietwat vergoelijkend, maar geen krachtige verdediging.

Op zichzelf aangewezen koos Duyvendak voor de vlucht naar voren: "er zijn er meer zoals ik en laat die nu ook maar eens opbiechten wat ze gedaan hebben." Hij riep op tot een brede maatschappelijke discussie over het activisme over de jaren tachtig en werd op z'n wenken bediend. Niet zozeer door medeactivisten overigens, maar de media die graag nog eens de beelden van de krakersrellen uit de kast trokken en daarmee een beeld schetsten dat het toen toch wel bar en boos was.

De vraag is echter niet hoe links, vooral GroenLinks (overigens hielden SP en PvdA zich opvallend stil in deze discussie), omgaat met het activistisch verleden van haar politici, maar hoe ze überhaupt omgaat met radicalere activisten met een relatie met de partij. Het syndroom is niet de jaren tachtig maar de vereenzelviging met Volkert van der G. in 2002. Vóór Duyvendak werden Dwars-coördinator Rutger van den Dool en senator Sam Pomes al afgeserveerd.

De vraag is hoe GroenLinks als onderdeel van parlementair links zich wil verhouden tot buitenparlementair links: variërend van gevestigde ontwikkelings- en milieuorganisaties tot radicale activisten. Voorgangers van GroenLinks stonden met één been (en soms zelfs met twee) in de buitenparlementaire wereld vanuit het besef dat maatschappelijke beweging een noodzakelijke voorwaarde is voor het tot stand brengen van enige beweging in de politiek.

Het wrange is dat nu juist dat ook de stelling is van het boekje 'Klimaatactivist in de politiek' waarmee de hele affaire

is begonnen. Als radicaal activist, als directeur van gevestigde organisatie noch als politicus kon hij de boel in beweging brengen. Daarvoor zijn bredere coalities nodig en ik herken veel van de moeizame pogingen die hij beschrijft om organisaties met verschillende belangen en werkwijzen bij elkaar te krijgen en te houden.

Met zijn boekje wilde Duyvendak verandering brengen in de verdeeldheid en de afzijdigheid van belangrijke groepen in de milieubeweging. Ook na zijn aftreden wil hij zich nu juist daar met extra energie op richten. Als politicus wilde hij samenwerken, als directeur van Milieudefensie ook, en zijn kritische reflectie op zijn periode als radicaal activist heeft hij vooral zo beschreven, zo legt hij uit, omdat de radicaliteit uit die tijd tot een soort zelfgekozen isolement leidde die heilloos bleek.

Het is echter de vraag of dat isolement helemaal zelfgekozen was en een gevolg was van die radicalisering. In mijn herinnering was het juist de gevestigde vredesbeweging die zich in de loop van de jaren tachtig in toenemende mate distantieerde van acties van radicalere vredesgroepen. Dat afstand nemen door meer gevestigde bondgenoten heeft op z'n minst een belangrijke bijdrage gehad in een zeker isolement en daaruit voortkomende verdere radicalisering van de activistische vleugel.

Van de twee oproepen van Duyvendak zou ik de tweede, de openbare biecht over de jaren tachtig, maar gewoon links (of rechts) laten liggen. De eerste, oorspronkelijke oproep wil ik evenwel ten volle onderschrijven en zelfs nog verder uitbreiden: als we enige beweging in de politieke besluitvorming rond klimaat, mondiale gerechtigheid, vrede en menswaardigheid willen krijgen, dan moeten we coalities vormen van politieke partijen, gevestigde organisaties en radicale activisten.

Natuurlijk zal ieder voor zich de grens trekken. Een ieder moet vragen wat voor hem of haar of voor de betreffende organisatie de grenzen zijn. Maar laten we ons niet tegen elkaar laten uitspelen. Niet zich distantiëren van acties van anderen, maar erkennen dat we verschillende rollen en posities hebben. Juist door de linkse verdeeldheid heerst momenteel een rechtse wind en die kunnen we niet weerstaan, laat staan keren, als we elkaar tot een ieder voor zich veroordelen.

Jan Schaake

Activisme blijft erg nodig

Hoe Wijnand Duyvendak afrekende met zijn actieverleden, kreeg veel nieuws. We kunnen ons er zo aan spiegelen. Consequenties van acties deden hem inzien, dat die “absoluut geweldloos” moeten zijn.

Jammer dat hij eerst in een interview in Nova blij gaf van een meer instrumentele visie dat inbraken minder productief zijn. Onhandig. Zeker toen uit een open brief van ambtenaar Verberg bleek, dat er tevens sprake was van dreigtelefoontjes jegens diens vrouw en een brandende lap in de brievenbus. Die brief van Verberg deed Wijnand besluiten terug te treden als kamerlid. Volgens Joost Lagendijk had dat “niet gehoeven”. Maar ik vind het een goed besluit. Zijn positie werd ineens sterker. Je actieverleden verdedigen als kamerlid is kwetsbaar. In een tv-uitzending van 1980 komt naar voren, hoe hij vroeger al afstand nam vanrellenschoppers en RaRa. Thans wil hij hoe dan ook als ‘geweldloos activist’ verder door het leven.

Dat gaat vandaag gemakkelijker dan in de jaren tachtig. Ik weet uit eigen ervaring, hoe moeilijk het toen was in de interne discussies over ‘wel of geen geweld’ de strategie van Gandhi te bepleiten. Ik herinner me nog hoe een lid van de anti-apartheidsgroep Kairos die met een dergelijk pleidooi kwam op het moment dat Kairos haar koers radikaler wilde bijstellen, werd geroyeerd. Zonder ooit rekenschap daarvan te geven.

Mijn ervaring is dat de meeste actiegroepen geweld niet uitsloten. Het doel stond centraal. Wellicht is hier ook een zekere invloed van Marx te bespeuren, die sprak van “strijd met alle middelen”. Geeft Greenpeace tegenwoordig aan haar activisten training in geweldloze actie, er was toen te weinig aandacht voor het feit dat het doel zichtbaar wordt in de gehanteerde middelen. Als vandaag door het ‘zoenoffer’ van Wijnand burgerlijke ongehoorzaamheid maar niet uit het vizier verdwijnt. Er is in de jaren tachtig immers ook veel goeds gebracht. En ook vandaag zijn er nog genoeg ‘ongerechtigheden’, waartegen men actie kan voeren. Of in de woorden van Kees Schuyt: “Ook in een democratie kunnen wetten tegen het geweten indruisen”. Betrokken was Wijnand in elk geval. Hij stond ergens voor en opereerde in het klimaat van de jaren tachtig tegen de grenzen van ‘wat nog kon’. Dat hij er soms over heen ging, zij hem vergeven, nu hij dat openlijk als fout erkent. De Tweede Kamer verliest een competent lid. Zijn tijd komt wel weer.

Hans Feddema

Kwalijke uraniummijnbouw in Afrika

Uranium wordt gebruikt als brandstof voor het opwekken van kernenergie en kan ook worden gebruikt voor de productie van kernwapens. Voordat het splijtbare uranium kan worden toegepast gaat daar een hele keten van werkende en verwerkende stappen aan vooraf. De keten begint met de winning van uraanerts. Deze eerste stap in de kernketen staat in dit artikel centraal. Om te beginnen worden de gebruikte methodes beschreven en de schadelijke effecten daarvan. Vervolgens wordt nader ingegaan op de uraniummijnbouw die in Afrika plaatsvindt.

Afvalgesteente

De meeste uraniumertsen worden gedolven in open mijnen (dagbouw) of in ondergrondse mijnen (schachtbouw). Het gehalte uranium in de ertsen is meestal slechts tussen de 0,1 en 0,2 procent. Daardoor moeten er grote hoeveelheden erts worden gedolven om het uranium te verkrijgen. Voor een beetje kernreactor heb je ruim 100.000 ton uraniumerts nodig, dat levert een afvalberg op van zo'n 500.000 ton.

Die afvalberg wordt bij dagbouw (dus winning van ertslagen vlakbij het aardoppervlak) geproduceerd als de grond rondom de ertslagen wordt verwijderd en bij schachtmijnbouw wanneer er tunnels worden gegraven door de ertsloze zones. De bergen met afvalgesteente bevatten vaak verhoogde concentraties radioactieve stoffen. Andere bergen afval bestaan uit erts met een te lage graad uranium voor verwerking. De overgang tussen afvalgesteente en erts hangt af van technische en economische mogelijkheden. Al deze afvalbergen bedreigen mens en milieu na sluiting van de mijn doordat radongas ontwijkt en sijpelwater vrijkomt dat radioactieve en giftige materialen bevat. Afvalgesteente werd vaak verwerkt in gravel of cement en gebruikt voor de aanleg van wegen en spoorwe-

gen. Gravel met verhoogde niveaus van radioactiviteit werd dus verspreid over grote gebieden.

Leaching

Naast het afgraven wordt uraniumerts ook wel gewonnen door verschillende *leaching* processen waarbij een loogvloei-stof (vaak zwavelzuur) over een afvalberg wordt gestort (*heap leaching*) of in ondergrondse ertslagen wordt gepompt (*in situ leaching*) om uit de wegstromende of opgepompte drab uranium te winnen. De nadelen zijn: het risico op het weglekken van loogvloei-stof buiten de ertslagen en als gevolg daarvan besmetting van grondwater; de onvoorspelbare effecten van de loogvloei-stof op het gesteente van de ertslagen; de productie van afvalslib en afvalwater bij het herwinnen van de loogvloei-stof; en de onmogelijkheid van het herstellen van de natuurlijke condities in de loogzone na het beëindigen van de operatie.

Verwerking van het erts

Erts dat gewonnen wordt in dag- of schachtmijnen wordt vermalen en gelooft in een uraniumfabriek. Een uraniumfabriek is een chemische fabriek die ontworpen is voor de extractie van ura-

nium uit erts. Gewoonlijk staan dit soort fabrieken vlakbij de mijnen om transport zoveel mogelijk te beperken. In de meeste gevallen wordt zwavelzuur gebruikt als het logende middel, maar alkalische loogmiddelen komen ook voor. Het uiteindelijke product van de fabriek wordt meestal aangeduid als *yellow cake* en wordt verpakt en verscheept in vaten.

Voorraden en producenten

Volgens cijfers van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OECD 2006) beschikt Australië over de grootste voorraden uranium. Daarna volgen, Kazachstan, Canada en de VS. Zuid-Afrika, Namibië en Niger nemen respectievelijk de vijfde, zesde en achtste plaats in. Andere Afrikaanse landen die in de top 20 staan zijn Algerije en de Centraal Afrikaanse Republiek. De grootste uraniumproducent op dit moment is Canada. Daarna volgen Australië, Kazachstan, Niger, Rusland en Namibië. Van de wereldwijde uraniumproductie nemen de Afrikaanse landen 17,8% voor hun rekening.

Uraniummijnbouw in Afrika

Behalve de twee mijnen in Niger (Arlit en Akouta), zijn er twee andere uranium-

mijnen in bedrijf in Namibië (Rössing en Langer Heinrich), en een reeks goudmijnen in Zuid-Afrika, rondom Johannesburg, waar uranium als bijproduct wordt gedolven. De Rössingmijn in Namibië, die aanvankelijk vorig jaar gesloten zou worden, blijft nu open tot ongeveer 2021. Bij Akouta en de meeste Zuid-Afrikaanse goudmijnen vindt schachtbouw plaats en bij de rest dagbouw.

De uraniummijn bij Shinkolobwe in de Democratische Republiek Congo is gesloten, maar er zijn geruchten dat er nu illegaal mijnbouw plaatsvindt. Een uraniummijn van de Franse onderneming Cogema (thans Areva) bij Mounana in Gabon werd gesloten als gevolg van een milieuramp.

Op dit moment is er één mijn onder constructie: de Kayelekeramijn in Malawi. Verdere mijnen die nog ontwikkeld worden zijn: Imouraren en Azelik in Niger (beide hebben al een vergunning), Trekopje (procedure voor vergunning bezig) en nog een aantal in Namibië (waarvan de procedure nog niet loopt).

Er zijn voorstellen om in Zuid-Afrika uit *tailings* (ertsrestanten) van goudmijnen alsnog uranium te halen, omdat dit door de voortgaande stijging van de uraniumprijs economisch aantrekkelijk wordt.

Niger

De Toeareg, een nomadische bevolkingsgroep in het noorden van Niger, eisen een aandeel in de opbrengsten van de uraniumwinning. In het recente verleden gijzelden de rebellen enige tijd Franse medewerkers van het Franse nucleaire bedrijf Areva dat de uraniummijnen in

de noordelijke regio van Niger exploiteert, om hun eisen kracht bij te zetten. Begin dit jaar ontving Areva de *Public Eye Award* van een aantal Zwitserse NGO's die het bedrijf beschouwen als één van 's werelds meest onverantwoordelijke bedrijven vanwege zijn mijnbouwactiviteiten in Niger. Uit onderzoek van de organisaties was gebleken dat de mijnwerkers onvoldoende worden geïnformeerd over de gezondheidsrisico's en dat mijnwerkers met kanker valse diagnoses worden gegeven in het ziekenhuis van het bedrijf. Verder werd het bedrijf beticht van opslag van radioactieve materialen in de open lucht. De Nigerese burgerbeweging *Mouvement citoyen pour la paix, la démocratie et la République* verklaarde in 2007 dat de mijn-gigant tijdens de 40-jarige exploitatie van de uraniummijnen voor 640 miljoen US dollar schade had aangericht.

Namibië

De Rössingmijn kwam in Engeland ruim tien jaar geleden uitgebreid in het nieuws naar aanleiding van een procedure van de ingenieur Edward Connelly tegen zijn voormalige werkgever, de Britse mijn-gigant Rio Tinto die de uraniummijn exploiteert. Uiteindelijk werd zijn claim van 400.000 Britse pond gehonoreerd door het hoogste Britse gerechtshof. Daarop volgden nieuwe claims, maar die werden niet ontvankelijk verklaard. Door de stijgende uraniumprijzen zal de mijn in twee fases binnenkort worden uitgebreid. Dat geldt evenzo voor de Langer Heinrich uraniummijn die door het Australische bedrijf Paladin Energy Ltd wordt geëxploiteerd.

Zuid-Afrika

Eind augustus 2008 gaf Marieke van Riet, in opleiding voor biologielerares aan de Hogeschool Rotterdam, een indrukwekkende presentatie op het kantoor van WISE Amsterdam en de stichting Laka van haar zeer recente ervaringen in de mijnbouwgebieden rond Johannesburg in Zuid-Afrika. Vooral de arme zwarte bevolking van de townships heeft zwaar te lijden van de mijnbouwactiviteiten. Ze wordt dag in dag uit blootgesteld aan radioactieve en giftige stofdeeltjes zonder zich daar bewust van te zijn. Ook de gebieden waar ze recreëren, waaronder meren waarin ze verkoeling zoeken, zijn zwaar verontreinigd. Door de strijd van enkelingen begint het besef langzaam aan door te dringen in de media.

In samenwerking met lokale NGO's organiseert WISE Amsterdam eind oktober een bijeenkomst in Namibië voor het bepalen van een gezamenlijke strategie tegen de schadelijke effecten van de mijnbouw.

Henk van der Keur

Stichting Laka

Dit artikel is gebaseerd op informatie die beschikbaar is op de website van het WISE Uranium Project van Peter Diehl bij het onderdeel

Mining & Milling: www.wise-uranium.org/indexu.html

Eind september 2008 komt een brochure van Peter Diehl uit over uraniummijnbouw in Afrika. Deze zal ook online beschikbaar komen in pdf-formaat (Engelstalig)

SPEKtakel

Ik ben absoluut niet iemand die het verleden verheerlijkt en die vindt dat we in een tijd van achteruitgang en verval leven. Maar soms mis je wel eens iets belangrijks, dat vroeger wel bestond en nu niet meer. Voor mij is dat vooral een politieke partij die oorlog, bewapening en de daarbij passende ontmenselijking principiële afwijst.

Ik mis dus de PSP, de Pacifistisch Socialistische Partij, waarvan ik lid was en voor welke ik ook jaren in het parlement heb gezeten. Mijns inziens is het van groot belang dat in de po-

litieke besluitvorming de volledige afwijzing van oorlog en bewapening een eigen rol speelt. Daarbij behoort natuurlijk dat zo een partij geen coalities aangaat, waarin principiële standpunten worden verwaterd.

Dat de PSP niet alleen de volledige ontwapening voorstond, maar ook de opheffing van de klassenmaatschappij was ook geen toeval. De fundamentele ongelijkheden van het kapitalisme zijn moeilijk te combineren met het afschaffen van de geweldsinstrumenten die onder meer en vooral een functie vervullen bij het in stand houden van die ongelijkheden.

Fred van der Spek

Ghana

Alleen maar het houden van verkiezingen eens in de zoveel jaar zegt weinig over het democratisch gehalte van een samenleving. Belangrijk is dat er tussen de verkiezingen gewerkt wordt aan het ontwikkelen van politieke partijen met een eigen ideologie, duidelijke partijprogramma's en lange termijn visies. Dat geeft burgers een reële keus. Te vaak nog hebben partijen geen ander programma dan dat hun leider gekozen wordt, kiezen mensen de sterke man die in hun dorp snoep uitdeelt of van hun eigen stam is. Waar burgers mondiger worden, er veel belangenorganisaties zijn die de burgers een stem geven, een sterker wordende civil society, kritische, actieve en vrije media, een parlement dat als waakhond fungeert, niet als applausmachine, is er meestal ook minder gewelddadig conflict, minder machtsmisbruik en corruptie, vaker geweldloze machtsoverdracht en meer stabiliteit. Zoals in Ghana, een van de landen waar het Nederlands Instituut voor Meerpartijendemocratie samen met lokale partners op al deze fronten actief is (www.nimd.org).

Tekst en foto's Roel Burgler

linksboven: Vrouwe Justitia op kantoor van een ngo die zich bezig houdt met het ondersteunen van burgers tegen machtsmisbruik en corruptie

rechtsboven: Chiefs spelen nog steeds een belangrijke maatschappelijke rol in Ghana. Formeel mogen zij hun onderdanen geen stemadviezen geven. In de praktijk, zoals hier, binden zij zich wel degelijk aan bepaalde partijen.

rechtsonder: Voorlichting aan vrouwen over stemrecht

linksonder: Twee deelnemers aan een conferentie over de haat-liefde verhouding tussen politieke partijen en de media

Samenstelling: Wendela de Vries
zie ook: www.stopwapenhandel.org

British Aerospace boven de wet

De Britse regering heeft deze zomer in hoger beroep bij het House of Lords een eerder vonnis van het Hooggerechtshof van tafel weten te krijgen. Daarin werd gesteld dat het stopzetten van een corruptieonderzoek naar BAE Systems (het vroegere British Aerospace) onwettig was. Daarmee is een einde gekomen aan een lange juridische strijd van de Britse Campaign Against Arms Trade (CAAT) en Corner House, die begon toen Tony Blair in december 2006 het onderzoek van het Serious Fraud Office stopzette omdat het "relaties met Saoedi-Arabië" zou kunnen beschadigen. Naar nu bekend is geworden, heeft de Saoedische regering gedreigd de uitwisseling van informatie over terrorismedreiging stop te zetten als het onderzoek naar corruptie in de grote (£ 43 miljard) militaire Al-Yamamah deal zou worden doorgezet.

Het onderzoek tegen Saoedi-Arabië begon in 2004. Vlak voor zijn aftreden als premier in 2006 liet Tony Blair het onderzoek tegen BAE stopzetten. CAAT en Corner House spanden daarop een rechtszaak tegen de regering aan, die ze in april 2008 wonnen: het Hooggerechtshof oordeelde dat de regering niet het recht had het corruptieonderzoek te verbieden. Maar het beroepshof van de Lords kreeg inzage in documenten waaruit zou blijken dat de nationale veiligheid van het Verenigd Koninkrijk in gevaar kwam als hoge Saoedische beampten aan een corruptieonderzoek werden onderworpen. En zo werd wederom een Britse wet met voeten getreden op grond van de nationale veiligheid.

Intussen gaat het Britse onderzoek naar corruptie van BAE in zes andere landen (Chili, Roemenië, Tsjechië, Qatar, Tanzania en Zuid-Afrika) gewoon door, en loopt er bovendien een Amerikaans én een Zwitsers justitieel onderzoek naar BAE-corruptie met betrekking tot de Al-Yamamah wapendeal. Corruptieonderzoek in Zuid-Afrika naar medeplichtigheid van Duitse en Britse wapenhandelaars bij een ongekend groot smeergeldschandaal, dat zich naast ANC-leider Zuma nu ook dreigt uit te strekken naar president Mbeki zelf, lijkt echter gehinderd te worden door onwelwillende medewerking van het Zuid-Afrikaanse ministerie van Justitie.

(zie ook: www.controlbae.org)

Duur boodschappenlijstje

Begin dit jaar bestelde Marokko bij scheepswerf De Schelde (eigendom van Damen Shipyards) drie fregatten ter waarde van ruim 800 miljoen euro (\$1,2 miljard). Toen de koop werd gesloten verklaarde een woordvoerder van De Schelde dat de keus

voor het wapensysteem "bepaald werd door de wens om interoperabiliteit te verwerven, bijvoorbeeld op communicatiegebied, om Marokko in staat te stellen haar wens te vervullen deel te nemen aan operaties en missies met schepen van NAVO-landen." Die wens lijkt versneld in vervulling te gaan. Sinds 2 juni neemt Marokko deel aan NAVO-operatie Active Endeavour, ingesteld na 11 september 2001. Onder Active Endeavour patrouilleren NAVO-marineschepen in de Middellandse Zee, onderzoeken ladingen en escorteren niet-militaire schepen door de Straat van Gibraltar. De samenwerkingsovereenkomst werd feestelijk beklonken op het Brussels hoofdkwartier van de NAVO onder leiding van Jaap de Hoop Scheffer. Marokko heeft nog meer grote orders uitstaan om haar krijgsmacht op NAVO-niveau te brengen, zoals een Frans FREMM-fregat à \$676 miljoen en 24 nieuwe F-16 gevechtsvliegtuigen, die nog zonder bewapening uitkomen op een bedrag van \$2,4 miljard. Ter vergelijking: aan ontwikkelingshulp ontving Marokko in 2006 \$ 1,046 miljard.

Iedereen kan de JSF promoten

CDA-kamerlid Roland Kortenhorst, de man die bij het CDA – naast natuurlijk staatssecretaris van defensie Jack de Vries – de grote pleitbezorger is van de JSF, blijkt een bezig baasje. Naast zijn Kamerlidmaatschap heeft hij zich de afgelopen jaren beziggehouden met het oprichten van een luchtvaartbedrijf, Skytax, dat begin dit jaar officieel werd gepresenteerd. Het nevenfunctieregister van de Tweede Kamer heeft hij daarover bewust niet ingelicht, om "de concurrentie in de luchtvaartwereld niet wakker te maken." Daarnaast is hij al jarenlang lid van de algemene raad van de Koninklijke Vereniging Onze Luchtmacht. Ook dit heeft hij niet gemeld bij het nevenfunctieregister, hoewel hij hier juridisch wel toe verplicht is. Zeker gezien het feit dat hij voorzitter is van de vaste commissie van verkeer en waterstaat en lid van de kamercommissie defensie. Kortenhorst wil zich nu geheel aan zijn bedrijf gaan wijden en treedt daarom af als kamerlid.

Het bedrijf Skytax heeft nog een tweede interessante bestuurder, voormalig Stork Aerospace topman De Koning. Stork Aerospace is de grootste Nederlandse toeleverancier van de JSF. Momenteel heeft De Koning een nieuwe baan bij het Canadese Avcorp Industries Inc. Dit bedrijf is onder meer betrokken bij het maken van de bewegende vleugeldelen voor de JSF. Hij is tevens lid van de Raad van Toezicht van het Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium (NLR), de organisatie die betrokken is bij de "onafhankelijke" kandidatenevaluatie voor de vervanging van de F-16.

Over onafhankelijk gesproken. Een van de schrijvers van het PriceWaterhouseCoopers-rapport, dat in opdracht van Economische Zaken de economische baten van JSF-deelname voor Nederland in kaart heeft gebracht, is hoogleraar aan dezelfde economische faculteit van de universiteit van Tilburg, die in opdracht van de NIFARP onderzoek doet naar werkgelegenheidseffecten van JSF-deelname. NIFARP staat voor Netherlands Industrial Fighter Aircraft Replacement Platform en is de lobbyorganisatie van de defensie-industrie voor Nederlandse deelname aan de JSF.

(zie ook: Jeroen Trommelen, "Kamerlid Kortenhorst hield zijn luchtvaartmaatschappij geheim", Volkskrant, 10 juli 2008; jsf-nieuws.nl)

Nieuw bij de Campagne tegen Wapenhandel

Digitale nieuwsbrief met nieuws over wapenhandel, wetgeving, onderzoeken en acties. Verschijnt vier keer per jaar. Je kan je opgeven door te mailen naar info@wapenhandel.org. o.v.v. "Nieuwe abo Nieuwsbrief"

Schurende machtsverhoudingen in het Midden-Oosten

Foto: Kristel

*Eeuwig strijdtoneel
Egypte waarheen?
Goedemorgen, HAMAS
'Democratisering' in Libanon
Israëlische aanval op Syrië*

Het Midden-Oosten: eeuwig strijdtoneel?

Nog enkele maanden en dan zit de ambtstermijn van George Bush jr. er op. Terugblikkend werden de acht jaren van zijn presidentschap gekenmerkt door een sterke militarisering van de Amerikaanse buitenland politiek. Deze heeft zich vooral in het oostelijk deel van de Arabische Wereld plus Iran en Afghanistan (hierna voor het gemak aangeduid met het Midden-Oosten) gemanifesteerd. Wat zijn de gevolgen van deze politiek voor de regio geweest en wat kunnen wij voor de

nabije toekomst verwachten? Alvorens op deze vragen in te gaan, is het goed om nog even het elementaire gegeven in herinnering te roepen, dat het Westen het Midden-Oosten overheerst. Die overheersing heeft een lange geschiedenis en is onverbrekkelijk verbonden met de aanwezigheid van zeer omvangrijke olie- en gasvoorraden, die voor de Westerse economieën van cruciaal belang zijn. Door middel van het installeren of instandhouden van cliëntregimes, en zonodig door grootschalig geweld te hanteren, proberen Westerse machten de opgebouwde invloedssfeer in stand te houden, en eventueel verder uit te breiden. Overheersing roept verzet op. In onze dagen wordt dit verzet vooral vormgegeven door islamistische krachten, die in sommige gevallen ook over formele politieke macht zijn gaan beschikken.

Verschuivingen

Tegen het eind van de 20^e eeuw hebben zich in de machtsverhoudingen in de wereld belangrijke verschuivingen voorgedaan, zowel op het militaire als het economische vlak. Zo heeft het wegvallen van de Sovjet-Unie als supermacht de Verenigde Staten militair ongekende speelruimte verschaft. De buitenland po-

litiek van Rusland is er nadien vooral op gericht geweest om de traditionele invloedssfeer van de Sovjet-Unie vast te houden. Tegelijk zijn er nieuwe economische grootmachten, met dienovereenkomstig grote energiebehoeften, als China en India op het toneel verschenen. Aangezien het olie- en gasverbruik wereldwijd inmiddels sneller toeneemt dan er aan nieuwe voorraden worden aangeboord, is de strijd tussen de grootverbruikers om de toegang tot, en de eventuele controle over schaarser wordende olie- en gasvoorraden verder verhevigd.

De sterke militarisering van de Amerikaanse buitenland politiek onder Bush moet tegen deze achtergrond worden gezien. De architecten van deze politiek zijn de zogeheten neoconservatieven. In hun visie moeten de Verenigde Staten met een veel offensievere en met militaire machtsontplooiing onderbouwde politiek hun hegemonie in een veranderende wereld zien veilig te stellen. Vanwege de grote belangen die in het Midden-Oosten op het spel staan, is het niet verwonderlijk dat deze nieuwe oriëntatie in de Amerikaanse buitenlandse politiek zich bij uitstek in dit deel van de wereld heeft gemanifesteerd. Daarbij kreeg Israël, als strategische bondgenoot van de Verenigde Staten, alle ruimte voor militaire machtsontplooiing in zijn conflict met de Palestijnen en een aantal staten in het Midden-Oosten. Alles en iedereen die het Amerikaans-Israëlische hegemoniestreven in de weg staat, is tot doelwit verklaard.

Naar de buitenwereld toe wordt over de werkelijke inzet van de offensieve politiek niet gesproken. Zo is de oorlog tegen Irak in 2003 verkocht als een oorlog tegen het (inderdaad) criminele regime van Saddam Hoessein, dat over massavernietigingswapens zou beschikken en banden met al-Qa'ida zou onderhouden. In werkelijkheid was deze vooral ingegeven door het streven greep te krijgen op de zeer omvangrijke oliereserves van het

land, die waarschijnlijk even groot zijn als die van Saoedi-Arabië (dat daarmee zijn strategische positie afgezwakt ziet). Dit tot grote schade van de bevolking van het door oorlogen en economische sanctie-maatregelen verpauperde Irak, dat niet alleen zijn soevereiniteit heeft verloren, maar ook vele tientallen miljarden dollars aan olie-inkomsten zal derven.

Iran

In het geval van Iran gebeurt hetzelfde. Grotendeels onder invloed van de sterk gemilitariseerde buitenland politiek van de Verenigde Staten – in het kader waarvan Iran ging behoren tot de zogeheten As van het Kwaad – is het regime van de radicaal islamistisch/nationalistische president Mahmoed Ahmadinejad zich scherper tegenover de Verenigde Staten en hun strategische bondgenoot Israël gaan opstellen. Daarbij zoekt Iran samenwerking met regimes en organisaties in de regio om aan het Amerikaans-Israëlische hegemoniestreven weerstand te bieden. Door zo te handelen is Iran – een land met rond 70 miljoen inwoners en een van de grootste olie- en gasproducenten in de wereld – na de val van het regime van Saddam Hoessein het voornaamste doelwit van de Amerikaans-Israëlische confrontatiepolitiek geworden. Vooralsnog wordt deze strijd met diplomatieke en economische wapens uitgevochten, maar tegelijk wordt de westerse publieke opinie via de media rijp gemaakt voor een eventuele Amerikaans-Israëlische aanval. Naar buiten toe is het nucleaire programma van Iran de stok om de hond te slaan.

In dit programma lijkt toegewerkt te worden naar het ontwikkelen van een kernwapen. Geen weldenkend mens kan het bezit en de verdere verspreiding van kernwapens toejuichen. Voor het aanpakken van dit probleem is een mondiaal draagvlak noodzakelijk. Het tot stand komen daarvan zal echter pas enige kans

van slagen maken, wanneer er in deze kwestie niet langer met twee maten wordt gemeten. Welke drijfveer – anders dan het aanpakken van een politieke tegenstander – is in het geval van Iran in het spel, wanneer eerder door de Verenigde Staten en hun bondgenoten diplomatieke en economische strafmaatregelen tegen de nieuwe kernmogendheden India en Pakistan niet eens zijn overwogen? (Met India, dat zich evenals Pakistan en Israël blijft onttrekken aan het controleregime van het Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA), werken de Verenigde Staten op het nucleaire vlak sinds kort zelfs samen.) Overigens is het duidelijk, dat Iran een kernwapen nimmer voor ofensieve doeleinden zal kunnen inzetten, aangezien zijn tegenstanders over veel grotere arsenalen beschikken en Iran in dat geval zullen vernietigen.

Winst & verlies

Tot de bondgenoten van Iran in de strijd tegen Amerikaans-Israëlische hegemonie behoren onder meer de Hezbollah in Libanon, de HAMAS in Palestina, en voorts Syrië. Ook zij hebben te maken gekregen met een opgevoerde Israëlische oorlog tegen de Palestijnen, een Israëlische aanval op Libanon (2006), en een confrontatiepolitiek tegen Syrië, waarbij door Israël inmiddels al tot tweemaal toe een aanval op Syrië is uitgevoerd. Voorts zijn de Verenigde Staten en hun bondgenoten verwikkeld geraakt in een steeds verder escalerende oorlog in Afghanistan, die na 9/11 in gang is gezet.

Zowel de Verenigde Staten als Israël zijn inmiddels op de grenzen van hun militaire mogelijkheden gestuit. De Verenigde Staten zijn zover weggezakt in het Iraakse en Afghaanse moeras, dat het hun momenteel aan de militaire mogelijkheden ontbreekt om de gevolgen van een aanval op Iran op te kunnen vangen. Want met deze laatste dient rekening gehouden te worden, omdat het regime in Teheran

een eventuele grootschalige luchtaanval op zijn nucleaire installaties en andere infrastructuur zal kunnen overleven en ongetwijfeld zal terugslaan. Uitstel is daarbij nog geen afstel. Op haar beurt heeft de Hezbollah de Israëlische strijdkrachten in 2006 een lesje guerrilla geleerd, dat door Israël in onmacht beantwoord is met een grootschalige verwoesting van civiele infrastructuur van Libanon. Ondanks de beperkte middelen waarover zij beschikt, weet ook HAMAS Israël de mogelijkheid te onzeggen om zijn militaire macht volledig te ontplooiën.

Hoe zwaar de tol in termen van menselijk leed ook is geweest, van deze vormen van verzet tegen het Amerikaans-Israëlische hegemonie is inmiddels een voorbeeldwerking uitgegaan, die reden geeft te veronderstellen dat de weerstand in de regio in de nabije toekomst alleen maar in kracht zal toenemen. Leaders van cliëntregimes proberen inmiddels conflicten die in de regio spelen buiten de Verenigde Staten om te regelen: in 2007 in Mekka tussen FATAH en HAMAS (spoedig daarna door Washington door middel van een mislukte coup poging tegen de HAMAS-regering ongedaan gemaakt) en in 2008 in Doha tussen de diverse politieke krachten in Libanon.

Wat nu?

De contraproductieve effecten van de aanpak van de neoconservatieven voor zowel de Amerikaanse buitenlandse politiek als voor de Amerikaanse strijdkrachten zijn in de loop der jaren zodanig groot geworden, dat in Washington de noodzaak is ingezien om tot een bijstelling van het gevoerde beleid te komen. Het rapport van de *bi-partisan* Iraq Study Group van eind 2006 was daarvan een eerste concrete uiting. De aanstaande wisseling van de wacht in Washington zal voorts aangegrepen worden om op deze weg nieuwe stappen te zetten. In dit verband worden er in het Westen hoge verwachtingen ge-

koesterd ten aanzien van de Democratische presidentskandidaat Barack Obama. Ten onrechte. Ook onder Obama zal het eerder een kwestie van bijstellen zijn, dan dat het zal gaan om een wezenlijk andere benadering. Want ook na 2008 zitten de Verenigde Staten gevangen in de dynamiek van een al maar hoger oplopende strijd tussen oude en nieuwe grootmachten over schaarser wordende grondstoffen en over de toegang tot afzetmarkten. Om die reden zal het Midden-Oosten een belangrijk strijdtoneel blijven.

Robert Soeterik

Robert Soeterik is antropoloog en verbonden aan Middle East Research Associates (MERA) te Amsterdam. Onder zijn redactie verscheen onlangs de Verwoesting van Palestina; Amsterdam, Stichting Palestina Publicaties; 480 pp.; 19,50 Euro

Egypte waarheen?

Decennia al denken de Egyptenaren dat de situatie niet slechter kan worden. Hoe houdt het regime desondanks vol? Of is een omwenteling toch onvermijdelijk?

Al meer dan dertig jaar verwachten de Egyptenaren de ineenstorting van hun politieke systeem. Maar, hoewel de crisis verergert, blijft die uit. Integendeel, hoe meer de politieke situatie achteruit gaat, des te onwaarschijnlijker lijkt een radicale machtsverschuiving. Tegenwoordig is iedere suggestie van een naderende afrekening voor de Egyptenaren een verloren hoop uit lang vervlogen tijden. De voortdurende crisis heeft hen geleerd het gezegde "erger kan het niet worden" te wantrouwen. Ieder onderzoek naar de belangrijke ontwikkelingen in de laatste dertig jaar zal dan ook laten zien dat de situatie verslechterd, wanneer men het meest op verandering rekent.

Catastrofes

Op het gebied van de politieke vrijheid wordt het regime in de loop der jaren eigenlijk alleen maar gewelddadiger, afgemeten aan fundamentele indicatoren als politieke gevangenen, militaire rechtspraak, martelingen, etcetera. Langzamerhand is het regime volledig afhan-

kelijk geworden van onmenselijkheid en geweld. Op economisch vlak heeft de regering het publieke bezit grotendeels verkocht aan multinationals en de rijken, privatisering werd zozeer de norm van de elite dat zelfs de privatisering van de piramides is overwogen. En de levensstandaard ging dermate achteruit, dat begin dit jaar vijftien doden vielen in de wacht-rijen bij de bakkerijen.

Nog ernstiger is de terugval wat betreft de politiek in de regio. In 1977 tekende Egypte als enige een vredesverdrag met Israël en verraadde daarmee de Arabische zaak, die het ooit gekoesterd en geleid had. In 1991 nam Egypte deel aan de verwoesting van Irak door George Bush senior, tegen de wil van de bevolking. En sindsdien heeft de regio de ene catastrofe na de andere beleefd. Na twaalf jaar sancties van de Verenigde Staten en Europa gaf Irak op. De twee Palestijnse intifada's – met een tussenpoos van tien jaar – werden afgeslagen en genegeerd. De Egyptische regering maakte er een gewoonte van de Palestijnse zaak (in Egypte de "moeder van alle politieke strijd") te verraden in ruil voor geld en steun uit Europa en Amerika. En in 2002 en 2003 werden Irak en Afghanistan volledig verwoest.

Civiele structuur

Vanuit Egyptisch perspectief verslechterde ook de civiele structuur van het land. Het grootse Westen, dat Egypte zo bewonderde, ging staten aanvallen, die het Westen nooit iets hadden misdaan. Daarbij doodde het een miljoen mensen, dwong vier miljoen hun huizen te verlaten en verspreidde verkrachting, vernietiging en terrorisme. En dat alles in naam van de beschaving, vrouwenemancipatie, democratisering, ontwikkeling enzovoorts. Uiteindelijk zijn de Egyptenaren die waarden gaan vereenzelvigen met verkrachting, moord en diefstal, en gaan beschouwen als bewijs dat het westerse beschavingsmodel vals is. Dan blijft de politieke Islam over als de enige zekerheid om op terug te vallen.

Om kort te gaan. In de laatste dertig jaar hebben de Egyptenaren op alle niveaus een gruwelijke achteruitgang beleefd, zowel in eigen land als in de regio. Het probleem is dat die zich niet in één keer voordeed, maar in kleine stapjes en over lange tijd, waardoor het regime de situatie kon blijven beheersen. En al heeft deze achteruitgang de Egyptenaren geleerd er niet van uit te gaan dat het "nooit slechter meer kan worden", ze wijst er toch op dat het regime hoe dan ook in elkaar zal storten. Dat is de enige logische gevolgtrekking uit de hiervoor gesignaleerde trends en de recente ontwikkelingen laten zien dat dit inderdaad gebeurt. Wat zijn nog de mogelijkheden van het regime om de crisis te beheersen?

Veiligheidsregime

Een. Het regime is de bevolking volledig kwijtgeraakt en heeft geen enkel gezag meer. Tegelijkertijd is de Moslimbroederschap tot een gigant uitgegroeid, ondanks de hardnekkigheid waarmee het regime haar bestrijdt. Met andere woorden: het regime moet het nu opnemen tegen een formidabele tegenstander, wat tot het eind van de jaren negentig niet het geval was.

Twee. Doordat het regime iedere aanspraak op gezag verloor, werd dwang haar enige machtsbasis. Daardoor liepen de uitgaven voor de veiligheidsdiensten op tot de helft van het staatsbudget. Maar hoe meer de staat moet steunen op veiligheidsdiensten, hoe meer dat kost. De middelen komen uit belastingheffing en het bezuinigen op bestedingen aan basisvoorzieningen als scholing. Tegelijkertijd moet de staat de belastingen voor grote bedrijven verlagen om buitenlandse investeringen aan te trekken, omdat de elite anders de economie niet kan blijven beheersen. Dat betekent dat de belasting vooral de armen treft. Dus worden die beroofd van basisvoorzieningen en zwaarder belast opdat de staat zijn veiligheidsapparaat in stand kan houden. De bevolking wordt daardoor opstandig, zodat de staat het veiligheidsregime nog verder uit moet breiden. Deze kringloop

Poster van Moebarak in Cairo. foto Bernadette Vieverich

draait nu al tientallen jaren. Op dit moment bereiken de mogelijkheden om een nog groter veiligheidsapparaat in stand te houden hun grenzen.

Drie. Het regime dacht dat economische hervormingen uiteindelijk tot economische groei zouden leiden, waardoor het inkomen van de bevolking zou groeien en de werkloosheid verdwijnen. En Egypte groeit inderdaad de laatste tijd met een bijna ongelooflijke zeven procent per jaar. Maar de gemiddelde Egyptenaar heeft niets van de verwachte positieve gevolgen daarvan gemerkt. De groei ging gewoon naar de rijke bovenlaag. Dat begin dit jaar vijftien mensen stierven in de rijen voor de bakkerijen is symptomatisch. Deze crisis zonder weerga vond plaats na jaren van flinke groei. Meer groei helpt dus niet.

Het Iraanse project

Wat betreft de politiek in de regio heeft het regime zich volledig achter Israël en de VS opgesteld. Het neemt nu bijvoorbeeld actief deel aan de blokkade die Gaza door uithongering tot overgave moet dwingen. Het verkoopt sinds enkele maanden tegen gesubsidieerde prijzen aardgas aan Israël, terwijl op hetzelfde moment de subsidie op brandstof voor de Egyptenaren, die de inflatie toch al nauwelijks aankunnen, wordt verlaagd. Het probeert op dit moment zelfs Arabische landen te overtuigen Arabische troepen naar Gaza te sturen om de strook aan het gezag van Hamas te onttrekken. Het tekende vijf jaar geleden een verdrag voor industriële samenwerking met Israël en de VS, waardoor bepaalde Israëlische

producten met een voorkeursbehandeling in Egypte kunnen worden ingevoerd. Het regime is, om kort te gaan, heel ver gegaan in zijn verraad aan de Palestijnse zaak, tegen de wil van de bevolking. En dat betekent dat het nog meer zal moeten bouwen op zijn uitgeputte veiligheidsapparaat.

De vraag is of het regime zijn kaarten anders had kunnen uitspelen. Had het bijvoorbeeld bepaalde subsidies kunnen laten bestaan of een deel van de groei aan de armsten ten goede kunnen laten komen? Had het kunnen weigeren de Israëlische gas te leveren of mee te doen aan de uithongering van Gaza? Het antwoord is simpelweg nee. Het regime kiest de kant van Israël omdat het dat moet en wil, niet vanwege druk van de VS. Het doet dat omdat het bang is voor de opkomst van Iran. Het ziet Iran tegenwoordig als zijn grootste vijand en denkt dat de vijand van zijn vijand zijn vriend is, en als dat de bevolking niet aanstaat wordt ze opgesloten. Het regime vreest het Iraanse project omdat dat het anti-Amerikaanse verzet in de regio steunt. En dat bedreigt het Egyptische regime, omdat het economisch en politiek volledig gebaseerd is op zijn rol als imperialistisch agent in de regio. Met andere woorden: zijn steun voor de Israëlisch-Amerikaanse plannen is een zaak van leven en dood. Zo bezien zijn de belangen van het regime dezelfde als die van de VS, de belangen van de bevolking zijn daarmee in strijd.

Escalatie

De achteruitgang die de afgelopen dertig jaar op alle gebieden in Egypte heeft plaatsgevonden hangt samen met de afhankelijkheidslogica die nu manifest wordt in de vorm van acute tegenstrijdigheden. Als het regime zijn vertrouwen in de VS zou opzeggen zou de economie in elkaar storten en de bevolking het regime omverwerpen. Als het anderzijds loyaal blijft aan de VS versterkt het uiteindelijk de aanhang van de Moslimbroederschap en heeft het een veiligheidsapparaat nodig dat zijn middelen ver te boven gaat – zelfs als de economie meer dan 7 % per jaar zou blijven groeien. Er is daarom in Egypte geen zicht op iets anders dan een machtswisseling met geweld of een voortdurende escalatie van het geweldgebruik door het regime tegen de bevolking tot een niveau dat onverdraaglijk is.

Mohamed Waked
(Vertaling Tjark Reininga)

Goedemorgen, HAMAS

Na de overwinning van HAMAS in de verkiezingen heeft Gush Shalom opgeroepen met HAMAS te gaan praten. Uri Avneri reageert op de vragen die hij over die oproep kreeg.

Wij Israëli leven in een wereld vol geesten en monsters. We vechten niet tegen levende mensen en organisaties, maar tegen duivels en demonen die ons willen vernietigen. Een strijd tussen de Zonen van het Licht en de Zonen van de Duisternis, tussen absoluut goed en absoluut kwaad. Zo zien wij het, en zo ziet de andere kant het ook.

Maar verstandig beleid blijft onmogelijk als we niet uit die gruwelen en nachtmerries ontsnappen.

Houdt u van HAMAS?

Absoluut niet. Ik ben uitgesproken seculier: tegen iedere ideologie die politiek met religie mengt, Joods, Moslim of Christelijk, in Israël, de Arabische wereld of de VS.

Maar dat weerhoudt me er niet van met HAMAS te spreken, zoals met anderen met wie ik het oneens ben. Het heeft me er niet van weerhouden hun gast te zijn, met hen van gedachten te wisselen en te proberen hen te begrijpen. Sommigen mag ik, anderen niet.

Men zegt dat HAMAS door Israël gecreëerd is; klopt dat?

Israël heeft HAMAS niet gecreëerd, maar aanvankelijk wel geholpen.

In de eerste twintig jaar van de bezetting zag de Israëlische leiding de PLO als zijn voornaamste vijand en steunde organisaties die de PLO konden ondermijnen.

De Israëlische inlichtingendiensten hebben de afgelopen zestig jaar vrijwel iedere belangrijke ontwikkeling in de Arabische wereld gemist en faalden ook ditmaal. Zij verwachtten dat de opkomst van een islamitische organisatie de seculiere PLO zou verzwakken. Het militaire gezag in de bezette gebieden pakte ie-

dere Palestijn op die aan politieke activiteiten – zelfs aan vredesacties – meedeed, maar liet religieuze activisten ongemoeid. De moskee was de enige plek waar Palestijnen konden samenkomen om politieke actie te plannen. Dat kwam door volledig onbegrip van de Islam en de Palestijnse werkelijkheid.

HAMAS werd officieel direct na het uitbreken van de eerste Intifada opgericht, eind 1987. De Israëlische geheime dienst – Shabak of Shin Bet – pakte het met zijden handschoenen aan en arresteerde de oprichter, Sheik Ahmad Yassin, pas een jaar later.

De ironie wil dat de Israëlische leiding nu de PLO steunt in de hoop HAMAS te ondermijnen. Er is geen beter bewijs voor het onbenul van onze "deskundigen" waar het Arabische aangelegenheden betreft, hun arrogantie én minachting. HAMAS is veel gevaarlijker voor Israël dan de PLO ooit was.

Betekent de verkiezingszege van HAMAS dat de Islam onder de Palestijnse bevolking groeit?

Niet noodzakelijk. De Palestijnen zijn niet plotsklaps meer religieus geworden. Er is een geleidelijk proces van islamisering in de regio, van Turkije tot Jemen en van Marokko tot Irak, een reactie van de jongere Arabieren op het falen van het seculiere nationalisme. Maar dat heeft deze aardverschuiving onder de Palestijnen niet veroorzaakt.

Waardoor heeft HAMAS dan gewonnen?

Daarvoor zijn diverse redenen. De belangrijkste is de groeiende overtuiging dat de Palestijnen met geweldloze midelen nooit iets van de Israëlische gedaan zullen krijgen. Na de moord op Yasser Arafat geloofden veel Palestijnen dat ze, door Mahmoud Abbas als president te kiezen, van Israël en de VS zouden krijgen wat die Arafat nooit wilden geven. Het tegendeel gebeurde: er kwamen geen reële onderhandelingen, terwijl de nederzet-

tingen bleven groeien.

Bovendien werd de corruptie in de hogere regionen van FATAH toen Arafat leefde min of meer getolereerd, ondanks de afschuif van de meerderheid van de Palestijnen, omdat iedereen wist dat Arafat zelf eerlijk was en zijn aanwezigheid in de nationale strijd de tekortkomingen van zijn bewind ondergeschikt maakte.

Na Arafat kon die corruptie niet langer getolereerd worden. HAMAS was schoon, zijn leiders niet corrupt. En de sociale en onderwijsinstellingen van HAMAS, gedeels door Saoedi-Arabië gefinancierd, stonden in hoog aanzien. Ook de verdeeldheid binnen FATAH hielp; HAMAS had niet eerder aan verkiezingen meegedaan, maar algemeen werd – ook door HAMAS zelf – aangenomen dat het zo'n 15 tot 25 procent van de kiezers vertegenwoordigde.

Kunnen we van de Palestijnen verwachten dat ze HAMAS zelf zullen afzetten?

Zo lang de bezetting voortduurt is daar geen kans op. Een Israëlische generaal heeft deze week verklaard dat HAMAS Abbas in de Westbank zou vervangen, als het Israëlische leger zich zou terugtrekken. Maar de regering van Abbas staat op lemen voeten – Amerikaanse en Israelische. Als de Palestijnen het restje vertrouwen verliezen dat zij nog in Abbas hebben, verkrumelt diens macht.

Maar hoe kunnen we afspraken maken met een organisatie die volhoudt dat ze Israël nooit zal erkennen en wier handvest oproept tot vernietiging van de Joodse staat?

De discussie over "erkenning" is een voorwendsel om de dialoog te vermijden. Wij hoeven geen "erkenning", van niemand. De ophef over het handvest van HAMAS doet denken aan die over het PLO-handvest. Een onbetekenend document, dat door onze vertegenwoordigers jaren als excuus gebruikt is om niet met de PLO te praten. Hemel en aarde werden bewo-

Arbeiders aan het werk bij checkpoint Bethlehem. Foto: Kristel

gen om de PLO te verleiden het te herroepen. Maar wie herinnert zich dat? De daden van vandaag en morgen tellen, niet de kranten van gisteren.

Waar moeten we met HAMAS over praten?

Allereerst over een staakt-het-vuren. Het bloeden van een wond moet gestelpt worden voordat die kan worden behandeld. HAMAS heeft diverse keren een staakt-het-vuren – Tahidiyeh in het Arabisch, “Stilte” – voorgesteld. Dat betekende het staken van alle vijandelijkheden, Qassams en Grad-raketten en mortiergranaten van HAMAS en de andere organisaties; “gerichte liquidaties”, militaire interventies en uithongering van Israël.

De onderhandelingen moeten door Egypte, dat de grens tussen Gaza en de Sinai moet openen, geleid worden. Gaza moet weer vrij contact met de wereld krijgen, over land, over zee en in de lucht.

Als HAMAS het staakt-het-vuren naar de Westbank wil uitbreiden, moet ook dat bespreekbaar zijn. Daarvoor is een trafoog tussen HAMAS, FATAH en Israël nodig.

Zal HAMAS een staakt-het-vuren niet gebruiken om zich te bewapenen?

Natuurlijk. Net als Israël.

Als dat staakt-het-vuren stand houdt, wat is dan de volgende stap?

Een wapenstilstand, Hudnah in het Arabisch.

HAMAS kan moeilijk een formele overeenkomst met Israël tekenen, omdat Palestina een Waqf is, een religieus protectoraat (Dit is ooit om politieke redenen ontstaan. Toen kalief Omar Palestina veroverde was hij bang dat zijn generaals het land onderling zouden verdelen, zoals ze met Syrië hadden gedaan. Daarom noemde hij het een eigendom van Allah. Dat is net zoiets als onze religieuzen, die volhouden dat het een zonde is grondgebied af te staan, omdat God het ons expliciet beloofd heeft.)

Hudnah als alternatief voor vrede is als concept diep in de Islamitische traditie ingebed. De profeet Mohammed zelf bereikte een Hudnah met de heersers van Mekka, waarmee hij na zijn vlucht naar Medina in oorlog was. (Terzijde: voordat de Hudnah afliep hadden de inwoners van Mekka de Islam aangenomen en was de profeet vreedzaam in Mekka teruggekeerd.) Omdat zo’n Hudnah religieus gelegitimeerd is kunnen moslims hem onmogelijk breken.

Een Hudnah kan tientallen jaren duren en onbeperkt worden verlengd. Een lange Hudnah betekent in de praktijk vrede, als de verhoudingen tussen beide partijen die toelaten.

Is formele vrede onmogelijk?

Ook daar is een oplossing voor. HAMAS heeft ooit verklaard dat het geen probleem heeft met vredesonderhandelingen door Abbas, mits het resultaat aan een volksstemming wordt onderworpen. HAMAS zal de beslissing van het volk te accepteren, als de Palestijnen zo’n overeenkomst zouden bevestigen.

Waarom zou HAMAS dat aanvaarden?

Zoals iedere Palestijnse politieke groepering wil HAMAS de macht in de Palestijnse staat binnen de grenzen van 1967. Daarvoor is het vertrouwen van de meerderheid nodig. Het lijkt geen twijfel dat de overgrote meerderheid van de Palestijnen een eigen staat wil, en vrede. Dat weet HAMAS en het zal niets doen dat deze meerderheid van zich vervreemdt.

En wat is bij dit alles de rol van Abbas?

Hij moet gedwongen worden tot een overeenkomst met HAMAS langs de lijnen die eerder in Mekka zijn vastgesteld. Wij geloven dat Israël belang heeft bij onderhandelingen met een Palestijnse regering die door beide machtsblokken gesteund wordt, zodat een overeenkomst door vrijwel alle groepen in de Palestijnse bevolking wordt aanvaard.

Hebben wij de tijd mee?

Vele jaren heeft Gush Shalom de Israelische bevolking voorgehouden vrede te sluiten met het seculiere regime van Yassir Arafat, omdat het nationale conflict anders een religieus conflict zou worden. Die verwachting is helaas uitgekomen. De mensen die de PLO niet wilden, hebben HAMAS gekregen. Als we geen afspraken met HAMAS maken, zullen we nog extremere Islamitische organisaties ontmoeten, zoals de Taliban in Afghanistan.

Uri Avnery

(Vertaling: Tjark Reininga)

‘Democratisering’ in Libanon

Herdenking van de aanslag op Hariri op 14 februari. Foto: Marieke

De Juni-oorlog van 2006 waarbij Israël Libanon aanviel betekende een gevoelig politiek en militair verlies voor Israël maar ook voor de VS als de belangrijkste steunpilaar van Israël. De politiek van polarisatie en toepassing van of dreiging met geweld lijkt steeds meer op haar grenzen te stuiten. De VS hebben geen antwoord op de veranderende wereld en zijn niet in staat zichzelf hierin aan te passen. Het zijn de oude reflexen die het optreden bepalen. Het is interessant om te kijken wat er de laatste twee jaar in Libanon gebeurd is en in hoeverre de positie van de VS en Israël verder is verzwakt.

Na de Juni-oorlog van 2006 kunnen we wat Libanon betreft een aantal gebeurtenissen opnoemen die binnen de internationale arena van belang zijn. Samen zijn ze te omschrijven als een machtsstrijd tussen regering en oppositie. Op de achtergrond gaat het om de strijd tussen aan de ene kant Israël, de VS en Saoedi-Arabië en aan de andere kant Syrië en Iran. De politieke macht wordt binnen Libanon tussen de verschillende sektes verdeeld op basis van de Taif-akkoorden in 1989 die een einde maakten aan de Libanese burgeroorlog. Het betekent dat Hezbollah, momenteel de politieke partij met de grootste aanhang, slechts een klein deel van de macht krijgt.

Na de Juni-oorlog is Hezbollah zowel in Libanon als in het gehele Midden-Oosten populairder dan ooit. Als gevolg hiervan besluit Hezbollah het hard te gaan spelen.

Op 11 november 2006 stapten Hezbollah en zijn bondgenoot Amal uit de regering van Siniora. Reden is de weigering van de andere regeringspartijen de eis in te willigen van vetorecht voor Hezbollah en een herziening van het kiesstelsel.

Op 8 december 2006 is er een massademonstratie van een miljoen mensen van de oppositie: Hezbollah, Amal en de christelijke Vrije Patriottische Beweging van Aoun, tegen de regering Siniora, waarna er een blijvend tentenkamp wordt opgericht rond het parlamentsgebouw.

De VS, maar ook de meeste Europese landen, versmallen deze politieke machtsstrijd tot een poging van Syrië via Hezbollah om het internationale tribunaal met betrekking tot de moord op voormalig premier Rafiq Hariri te voorkomen.

In 2007 is er een steeds verdergaande polarisatie tussen regeringskamp en oppositie, die met haatcampagnes via media versterkt wordt. Het resulteert in toenemend straatgeweld tussen aanhangers van de twee kampen. Intussen is er een vuile oorlog gestart in de vorm van tal van aanslagen. Meerdere daarvan lijken enkel als doel te hebben burgers te treffen. Het lijkt erop dat meerdere partijen in dit troebele water vissen.

Van november 2007 tot mei 2008 spitst de politieke strijd zich toe rond de

benoeming van een nieuwe president. Al snel wordt duidelijk dat de opperbevelhebber van het leger, Michel Suleyman, de gewenste compromiskandidaat is. De oppositie wil echter alleen akkoord gaan als er tegelijkertijd een nieuwe regering komt en aan haar eisen van veto en herziening van de kieswet wordt voldaan.

Veel van deze gebeurtenissen zijn beïnvloed door Saoedi-Arabië en de VS.

Het soennitische Saoedi-Arabië is als de dood dat zij als regionale macht gepasseerd wordt door het shiitische Iran. Het steunt dan ook Saad Hariri, de zoon van Rafiq Hariri, die met zijn toekomstpartij het grootste deel van de soennieten in Libanon vertegenwoordigt. Tevens gaat het om zakelijke belangen. De familie Hariri heeft haar fortuin in Saoedi-Arabië vergaard en nu is een groot deel van de economische macht in Libanon in hun handen. De VS dulden geen enkele aantasting van hun hegemonie en zien de wereld slechts als ‘voor’ of ‘tegen’. Ben je ‘tegen’ dan behoort je zoals Syrië tot de As van het Kwaad. Door deze polariserende politiek verdwijnt elke ruimte voor nuance en compromis.

Totale verlamming

De polarisatiepolitiek vanuit de VS heeft het lange tijd onmogelijk gemaakt tot een compromis te komen tussen regering en oppositie. Samen met verschillende Golfstaten hebben de VS geprobeerd een militair tegenwicht op te bouwen tegen de macht van Hezbollah door levering van militaire goederen en training aan het leger, maar vooral ook aan de binnenlandse veiligheidskrachten (ISF) die pro-Hariri zijn en niet onder het leger vallen (het leger wordt als te neutraal gezien omdat ook Hezbollah daar invloed heeft).

Het proces werd bemoeilijkt door de druk van Israël om Libanon geen zwaardere en geavanceerde wapens te leveren, omdat die dan ooit gebruikt zouden kunnen worden tegen Israël.

De sinds eind 2006 ontstane status quo leidt tot een totale verlamming en polarisatie van Libanon. Beide kampen,

De terrasjes in Beiroet zijn weer open. Foto: Marieke

het regeringskamp, ook wel de 14^e Maart-beweging genoemd, naar de datum van de grootste anti-Syrische demonstratie in 2005, en de oppositie, voeren de druk steeds verder op. De regering probeert in mei 2008 het telefoonnetwerk van Hezbollah te ontmantelen waarvan iedereen weet dat het cruciaal is binnen het verzet tegen een eventuele toekomstige aanval van Israël. Tevens ontslaat men het hoofd veiligheid van de luchthaven omdat hij een Hezbollah-man zou zijn.

Het is een bewuste poging de (militaire) macht van Hezbollah te breken en je kunt je afvragen in hoeverre dit gestimuleerd is door de VS. In de maanden daarvoor zijn diverse politieke leiders van de regeringspartijen op bezoek geweest in het Witte Huis.

Hezbollah besluit dat het genoeg is geweest en neemt samen met Amal en de seculiere Syrische Socialistische Nationale Partij een groot deel van Beiroet in en een deel van de druzische gebieden ten zuidoosten van Beiroet. De ISF en het leger hebben zich volledig afzijdig gehouden en de burgermilitie in Beiroet bleek niet te bestaan of in het geheel niets voor te stellen. Dit moet Hezbollah met haar uitstekend inlichtingenapparaat van tevoren geweten hebben. Het lijkt er dan ook op dat de rek er bij Hezbollah uit was. Hun acties zoals het tentenkamp waren sterk aan het verlopen. Waarschijnlijk is ge-

dacht: met 'democratische middelen' verliezen we teveel, nu gaan we de boel op een andere manier forceren: een strafexpeditie tegen Hariri en zijn bondgenoot Jumblat.

Machtspolitiek gezien was het een groot succes. Naar de bevolking kun je het als verraad zien en het zal zeker de argwaan vergroten van mensen buiten de traditionele achterban van Hezbollah. Hezbollah heeft ter verdediging van haar bezit van wapens altijd gezworen dat zij een verzetsbeweging is en nooit ofte nimmer de wapens binnenlands zou gebruiken.

Het blijkt alles in een stroomversnelling te brengen. De onderhandelingen in Qatar, die erop volgen, leiden tot het akkoord van Doha: Michel Suleyman als nieuwe president, de vorming van een nieuwe regering met vetorecht voor de oppositie en een herziening van de kieswet die de basis moet vormen voor verkiezingen in 2009.

De VS, Israël en Saoedi-Arabië hebben zich door hun polariserende rol uiteindelijk buiten spel gezet. Het enige overgebleven succesje van bijna acht jaar neoconservatieve politiek van de VS in het Midden Oosten, de 'cederrevolutie' (de na de moord op Hariri uit de propagandakoker van de VS voortgekomen term voor demonstraties tegen de Syrische aanwezigheid in Libanon naar analogie

van onder andere de 'rozenrevolutie' in Georgië) is hiermee ongedaan gemaakt.

Door de nieuwe realiteit in Libanon is het niet meer zo zeker dat de eenheid van de 14^e Maart-beweging blijft bestaan. De PSP van de opportunist Jumblat die meer dan 90% van de druzen vertegenwoordigt en maandenlang een hetze-vormige kritiek op Hezbollah uitspuwde via de media, heeft zich nu een opvallend neutrale positie aangemeten. Het is goed mogelijk dat Hariri als hoofd van zijn zakenclan een compromis zoekt met Hezbollah als zijn zakelijke belangen beschermd blijven. Net als Jumblat lijkt hij zijn kansen te wikken en te wegen en is hij nu opvallend rustig vergeleken met een paar maanden geleden.

De overige twee partijen van de 14^e Maart-beweging, de Falangisten van de familie Gemayel en de Libanese Forces van Geagea, beide extreemrechts christelijk, zijn historisch verbonden met de VS en Israël. Zij kunnen wel eens de grote verliezers worden.

Er is enige overeenkomst met Georgië: men dacht met steun van de VS de winnende kaart te hebben, maar nu blijkt dat de VS uitgespeeld is. Er wordt op gegokt dat de andere partij niet militair ingrijpt, gebeurt dit toch, dan stort het kaartenhuis ineen.

Syrië kruipt uit haar isolement ook al door onderhandelingen met Israël en hernieuwde interesse in het land van zowel Rusland als Frankrijk. Mocht de Libanese regeringscoalitie standhouden en de verkiezingen in 2009 zonder al te grote problemen verlopen, dan betekent dit internationaal gezien een toenadering tussen Saoedi-Arabië en Iran, de twee regionale grootmachten. Dit kan van groot belang zijn voor de gehele toekomstige ontwikkeling in het Midden Oosten.

De twee landen die zich lange tijd militair en politiek oppermachtig beschouwden, de VS en Israël, hebben een aantal gevoelige nederlagen hebben geleden. De vraag is hoe zij dat gaan verwerken. Het is goed mogelijk dat dit gebeurt door een nieuw militair avontuur.

Ed Hollants

Israëlische aanval op Syrië – strategische gevolgen

Bijna een jaar geleden voerde Israël een luchtaanval uit op een doelwit in Noord-Syrië. Hoewel over de aard van het doel grote vraagtekens blijven bestaan, had de aanval ontegenzeggelijk een strategisch motief: actie met beoogde gevolgen, die misschien ook wel zijn bereikt.

Politieke context

Het politieke klimaat waarin de aanval werd gelanceerd was ongunstig voor de radicale (zogenamd neoconservatieve) stroming in de Amerikaanse politiek. De Republikeinse Partij van President Bush had de Congresverkiezingen van 2006 verloren. Hoewel neoconservatieven nog steeds grote invloed hadden op zijn regering (onder meer in de persoon van vice-president Cheney) was er een kentering in het beleid gekomen. Een door de pragmatische Amerikaanse elite geleid politiek offensief bepleitte een terugtocht op termijn uit Irak. De bewindslieden Gates (defensie) en Rice (buitenlandse zaken) waren gevoelig voor deze 'matiging'. In werkelijkheid was de overheersende consensus, zowel in de Democratische als in de Republikeinse partij, nog steeds dat de dominantie van de VS en het bijbehorende imperium gehandhaafd moesten worden. Maar het Iraakse moeras en de oplaaiende guerrilla oorlog in Afghanistan maakten een meer diplomatieke aanpak noodzakelijk. Tegelijkertijd een reeks oorlogen voeren om Amerikaanse politieke doelen te bereiken, was niet langer mogelijk. Een dergelijke stap terug was echter strijdig met de lijn die werd gewenst door de belangrijkste bondgenoot in het strategische (want olierijke) Midden-Oosten: Israël.

Ook dat land kampte met problemen die rechtsreeks voortvloeiden uit haar confrontatiepolitiek en de totale onwil om reële concessies te doen aan de Pales-

tijnse oppositie. Het onder alle omstandigheden doorgezette nederzettingenbeleid in de bezette gebieden was daarvan het bewijs. Israël en de neoconservatieve beleidslijn in Washington werkten in elkaars verlengde. Maar ook de Israëlische strategie was in Libanon in 2006 op zijn grenzen gestuit, toen het leger een nederlaag leed tegen de zwaar bewapende en vrijwel als een conventioneel leger georganiseerde Hezbollahmilities. Bezien vanuit Israël was die overwinning van Hezbollah alleen mogelijk door de massale militaire steun van Iran en Syrië. Logischerwijs moesten alle drie worden verslagen, dan wel geneutraliseerd door de Israëlische militaire macht of met diplomatieke middelen.

De aanval op Hezbollah in 2006 mislukte. Een indirecte manier om die factor uit te schakelen was via een vergelijk met Syrië. Daarvoor was echter een heel belangrijke concessie noodzakelijk: het opgeven van de al sinds 1967 bezette Golanhoogte. Daartoe was Israël bereid, mits Syrië alle steun aan Hezbollah en de Palestijnen opgaf en het bondgenootschap met Iran bij voorbaat verbrak. Syrië eiste dat de VS betrokken zou worden bij de onderhandelingen: een hoofddoel van de Syrische diplomatie was immers een heroriëntatie op het Westen.

In het voorjaar van 2007 werden de neoconservatieven dus geconfronteerd met een dreigende reeks compromissen in het buitenlandse beleid: dat kwam het meest duidelijk tot uiting in de onderhandelingen met Noord-Korea, waar

de VS samen met het cruciale buurland China deel uitmaakte van een groep landen die bezig was om een oude afspraak met Noord-Korea – kortwieken van haar nucleaire slagkracht in ruil voor economische hulp – nieuw leven in te blazen. De oplossing voor de aanhangers van de confrontatiepolitiek in zowel de VS als Israël was het creëren van een incident.

Een mysterieuze aanval

De omstandigheden rond de aanval waren merkwaardig. Hoewel Syrië en Israël formeel nog in staat van oorlog zijn, waren er al jaren geen vijandelijkheden meer geweest, behalve de periodieke schendingen van het Syrische luchtruim door Israëlische verkenningsvluchten. Die konden als nuttige bijwerking overigens ook een politiek signaal afgeven. Tegen de achtergrond van de geheime onderhandelingen (waarvan later bekend werd dat ze in Turkije plaatsvonden) was de terughoudendheid begrijpelijk. Bovendien was er geen enkele twijfel mogelijk over de militaire krachtsverhoudingen: naast het nucleaire arsenaal beschikte Israël over een door de VS uitgeruste en periodiek gemoderniseerde krijgsmacht, die vele malen superieur was en is aan de Syrische. Het Syrische leger heeft in feite maar één effectieve tegenmaatregel, die als rem werkt op het Israëlische optreden: een chemisch wapenarsenaal met het effect van een massavernietigingswapen, zeker in een klein en dichtbevolkt land als Israël. Het is voor Syrië onmogelijk met militaire middelen de Golan terug te nemen. Vandaar dat de onderhandelingsoptie voor dat land erg realistisch is: de veranderende VS politiek zou daar op termijn wel eens gevoelig voor kunnen zijn. In 1981 had Israël een aanval uitgevoerd op een Iraakse kerncentrale: de oplossing voor het dreigende vredesdilemma was om nu een luchtaanval uit te voeren op een Syrische installatie. Het risico van escalatie was beperkt, gezien de krachtsverhoudingen. Door terughoudend over

De souk in Damascus. De gaten in het dak hebben de Fransen veroorzaakt. Foto: Marieke

de aanval te berichten kon een politiek escalatieproces wellicht verhinderd worden. Als het onderwerp werd van publiek debat zou de Syrische elite immers al gauw gedwongen worden om een tegenaanval te ondernemen of anders het risico lopen zelf ten val te worden gebracht door de militaire top die wel bereid was om te handelen. Daarnaast zou de aanval voor Israël een illustratie zijn van het beleid dat steeds frequenter werd verwoord door veel deskundigen, politici en inlichtingenmensen, namelijk dat een aanval op Iran noodzakelijk was. Dit signaal zou de Iraanse regering niet ontgaan. In de weken na 6 september (2007) werd het gebeuren via de westerse pers wereldkundig gemaakt.

Ten slotte was er het aspect van het militaire moreel: de Israëlische luchtmacht kon bewijzen dat ze nog steeds zulke gewaagde operaties kon uitvoeren. De Syrische regering was zich van het gevaar bewust: de slepende onderhandelingen en de weigering van de Amerikaanse regering om een substantiële bijdrage te leveren aan het onderhandelingsproces leidden tot het Syrische besluit om luchtafweersystemen aan te schaffen in Rusland. Deze werden in het voorjaar van 2007 besteld en deels aangeleverd. Toch lukte het bij de Israëlische aanval om de luchtafweer te neutraliseren, het doel te bombarderen en te ontsnappen via een vlucht over Turks grondgebied, waartoe

gen Turkije formeel protest aantekende. Een interessant detail was dat het Nederlandse fregat De Ruyter, toentertijd op patrouille bij de Libanese kust, de Israëlische operatie van begin tot eind met haar radar systemen heeft kunnen volgen. Dat betekent dat de Nederlandse regering veel meer weet, dan ze wil toegeven.

Over het doelwit werd de daaropvolgende weken een ware propagandacampagne gevoerd: het meest verbazingwekkend was de gretigheid waarmee de westerse media het verhaal van het Syrische kernwapenprogramma gingen verspreiden zonder acht te slaan op de deskundige commentaren van het Internationaal Atoomagentschap (de directeur el-Baradei wilde graag de bewijzen zien voor het vermeende nucleaire programma) of Amerikaanse experts die stelden dat Syrië nauwelijks een nucleair programma bezat, waarin ze werden gesteund door deskundigen van het IAEA. De invalshoek van de voormalige Amerikaanse onderminister Bolton – een rabiate neocon – was kennelijk aantrekkelijker. Hij beweerde een week voor de aanval dat Noord-Korea kernwapentechnologie leverde aan Syrië, dat vanzelfsprekend tot de as van het kwaad moest worden gerekend. Andere Amerikaanse regeringsvertegenwoordigers waren, misschien in navolging van de Israëlische, opmerkelijk terughoudend bij hun commentaar na de aanval.

Eén verklaring was wel geloofwaardig: namelijk dat het ging om een opslagplaats of fabriek, waar met Noordkoreaanse hulp raketten werden gebouwd, die deel uitmaken van het Syrische arsenaal. Dat zou ook de geheimzinnigheid van de Syrische regering over de locatie en aard van het doel verklaren.

Strategische gevolgen

De directe gevolgen waren een tijdelijke overwinning voor de neoconservatieven en Israël: regionale onderhandelingsprocessen werden afgeremd, inclusief die met Iran (over het vermeende nucleaire programma) en binnen Irak (over de Amerikaanse terugtrekking). Syrië zelf kon nu onmogelijk nieuwe concessies doen: dat zou een interne coup tot gevolg hebben door generaals die de passiviteit na de Israëlische aanval nauwelijks konden verkroppen. Syrië verklaarde later expliciet dat het de komst van een nieuwe Amerikaanse regering zou afwachten voordat het aan nieuwe onderhandelingen zou meedoen.

De tweestrijd tussen de neocons en de pragmatici in de Amerikaanse regering werd voortgezet. Afgelopen april werd de CIA ingeschakeld om het nucleaire Noord-Korea verhaal te herhalen in het Amerikaanse Congres. Toch bleven er in de media ernstige twijfels bestaan over de geleverde bewijzen. Verschillende waarnemers maakten de vergelijking met de infame Powell presentatie in de VN begin 2003, toen het 'bewijs' voor de Iraakse massavernietigingswapens werd geleverd.

De onderhandelingen met Noord-Korea werden geremd maar niet gestopt. De vraag is of het andere plan, de aanval op Iran, ook is opgegeven. Het lijkt onwaarschijnlijk dat de neoconservatieven hun project om het Midden Oosten te domineren, zomaar zullen opgeven.

Karel Koster

Canaan Fair Trade

Begin mei reisden wij twee weken op de Westelijke Jordaanoever rond. Onder meer op zoek naar initiatieven die nieuw leven in de Palestijnse economie proberen te blazen, die is verlamd door checkpoints, roadblocks, de Muur, nederzettingen en de wegen tussen de nederzettingen en Israël.

Zo bezochten we het kantoor van het Canaan Fair Trade-bedrijf bij Jenin en de iets verderop gelegen opslagplaats. Een aantal van de, overigens uitstekende, producten van Canaan Fair Trade, zoals de olijfolie en olijven, kenden wij al in Nederland, hoewel deze nog steeds zeer beperkt verkrijgbaar zijn. Nieuwsgierig naar het verhaal achter dit bedrijf, schoven wij aan bij de directeur van Canaan, Nasser Aburfaha.

(...)

Nasser: "Ik wil graag dat Palestina bekend wordt om iets anders dan geweld en politieke spanning. Wij produceren heerlijke producten, maar niemand weet dat. Sommige van die producten worden geëxporteerd, maar enkel als bestanddeel. Bijvoorbeeld zeep, waarvoor onze olijfolie wordt gebruikt. Maar dat wordt

gelabeld als Amerikaans product! Wij willen producten op de markt waarvan het duidelijk is dat de herkomst Palestina is. Als men Palestina van de kaart wil verwijderen, dat zet ik het er via de winkelschappen in het Westen terug erop!"

(...)

Er zijn nu binnen Canaan 43 olijfoliecoöperaties actief, waarin zo'n 1.700 boeren in de omgeving van Jenin, Nabloes, Salit en Ramallah zijn verenigd, die volgens het Fair Trade principe werken en hun werknemers goed behandelen, niet discrimineren en eerlijk betalen.

(...)

Nasser: "De olijfboeren van Canaan zijn het symbool van het erfgoed van Palestina en tegelijk van de toekomst. Onze producten zijn onze identiteit, het is onze manier van onze tradities delen en ons land met de rest van de wereld. Doordat wij het zelf verbouwen, de flessen vullen, met de hand labelen en verpakken, groeit het zelfvertrouwen in de gemeenschap. Canaan steunt ook Trees for Life, een olijfbomenprogramma dat drie jaar oude bomen verschaft aan startende boeren, kleine boeren, vrouwelijke boeren of boeren van wie bomen of landbouwgrond door het Israëlische

leger zijn vernietigd. Van elke fles die wij verkopen, gaat er één Euro naar Trees for Life. Ook geeft Canaan studiebeurzen aan kinderen van boeren die zelf geen opleiding hebben kunnen volgen. Gedurende vier jaar wordt collegegeld en boeken betaald voor studie aan een lokale Palestijnse universiteit. Ook hiervoor maakt Canaan één Euro per verkochte fles vrij." In 2007 zorgde Canaan voor 10 studiebeurzen.

(...)

In Nederland is Canaan nog beperkt verkrijgbaar, maar via de website www.talliql.nl/pro-pal kan men online bestellen of zichzelf als distributiepunt opgeven om als ambassadeur van Canaan in Nederland de producten te verkopen in vriendenkringen, lokale restaurants, woongroepen en dergelijke. Het is een ideale manier om de Palestijnse economie te steunen, het verhaal over de bezetting kwijt te kunnen en een goed product te verkopen!

Jeroen Bosch

Fragmenten van een artikel dat eerder verschenen is in Soemoed, het blad van het Nederlands Palestina Komitee (NPK). Ga voor prijzen van de producten naar www.canaan.nl

Nucleaire macht in het Midden-Oosten

Op de website van BBC News staat een overzicht van landen in het Midden-Oosten, die civiele of militaire kernprogramma's hebben, of geacht worden die te hebben.

Israël

Israël heeft nooit officieel toegegeven dat het kernwapens had, maar wijd en zijd wordt erkend dat het een arsenaal van betekenis heeft. Er zijn schattingen dat het land tussen 75 en 200 kernkoppen heeft. De staat Israël kan zijn dubbelzinnig beleid naar buiten toe volhouden omdat ze het Non-proliferatieverdrag voor kernwapens nooit heeft ondertekend. Ze hoeft daarom geen inspectie of de dreiging van sancties door de kernwaakhond van de Verenigde Naties, het Internationaal Atoomagentschap (IAEA), te vrezen.

De Israëlische kernreactor bij Dimona in de Negevwoestijn is in het geheim gebouwd met hulp van Frankrijk en werd voltooid in 1964. De installatie levert energie en men neemt aan dat zij de bron is voor het plutonium van de Israëlische kernwapens.

Iran

Twee jaar geleden kondigde president Ahmadinejad aan dat Iran zich gevoegd had bij de kernenergielanden, omdat het met succes uranium verrijkte tot industrieel niveau. Sindsdien heeft het land de internationale druk weerstaan om zijn activiteiten stop te zetten. In maart keurde de VN-veiligheidsraad een

derde ronde van sancties tegen Iran goed. Terwijl Teheran benadrukt dat zijn ambities vreedzaam zijn, vrezen velen dat het kernwapens wil ontwikkelen. De Iraniërs zijn trots op hun nationale kernprogramma en het regionale profiel van het land is erdoor versterkt. De omvang van het nucleaire programma van Iran blijft onduidelijk.

In december stelde een inlichtingenrapport van de VS vast dat Iran tot 2003 een kernwapenprogramma had, dat toen is stopgezet en waarschijnlijk niet meer opnieuw opgestart.

Syrië

Het Witte Huis stelt dat Noord-Korea Syrië heeft geholpen bij de bouw van een geheime kernreactor, die vorig jaar werd vernietigd door een Israëlische luchtaanval. Het zegt goede redenen te hebben om te geloven dat die ontwikkeling niet voor vreedzame doeleinden was. Damascus heeft die beschuldigingen van de hand gewezen als "belachelijk". Syrië is een nauwe bondgenoot van Iran en de beide landen hebben een wederzijds defensieverdrag.

Egypte

Egypte maakte onlangs plannen bekend voor de bouw van kerncentrales om elektriciteit op te wekken. Het zegt dat het veiligstellen van energiebronnen belangrijk is voor zijn ontwikkeling. De VS heeft aangeboden steun te bieden, en zegt dat het vreedzame gebruik van nucleaire technieken door Egypte niet te vergelijken is met het controversiële nucleaire programma van Iran. De oorspronkelijke plan-

nen van Caïro om kernwapens te vervaardigen werden in 1980 opgegeven, toen het land het Non-proliferatieverdrag ratificeerde.

Golfstaten

Saoedi-Arabië richt zich nu ook op de ontwikkeling van civiele kernenergie. Dit zou het antwoord zijn op de ontwikkeling van kernenergiecapaciteit door Iran. Het koninkrijk ziet de bedoelingen van zijn buurman aan de Golf met lede ogen aan, maar geeft geen steun aan een aanval van de VS op de Iraanse kerncentrales. Saoedi-Arabië en de andere staten van de Raad van Samenwerkende Golfstaten (GCC) – Bahrein, Koeweit, Oman, Qatar en de Verenigde Arabische Emiraten – hebben verklaard belangstelling te hebben voor de ontwikkeling van een gezamenlijk civiel nucleair programma. In januari heeft Frankrijk een overeenkomst getekend om de Verenigde Arabische Emiraten te helpen met de bouw van een kernreactor.

Jordanië

Vorig jaar deelde koning Abdullah van Jordanië in het Israëlische dagblad Ha'aretz mee, dat de nucleaire spelregels in het Midden-Oosten waren veranderd. Hij kondigde vervolgens aan dat zijn land van plan was voor 2015 zijn eerste kerncentrale te ontwikkelen voor elektriciteit en ontziltingswerkzaamheden. Hij zei dat hij hiermee het voorbeeld van Egypte en de GCC volgde.

Bron: BBC News, 25 april 2008 (news.bbc.co.uk) Vertaling: Jan Bervoets

KORTE BERICHTEN

Actieschepen breken de Israëlische blokkade van Gaza. Nieuwe actie ingezet.

Twee actieschepen van de Free Gaza Movement zijn op 23 augustus 2008 in Gaza aangekomen. Ze hebben daarmee de Israëlische blokkade van Gaza doorbroken. De schepen zijn inmiddels weer uitgevaren voor een nieuwe actie ter bescherming van de Palestijnse visserij. De Free Gaza en de Liberty, met aan boord zo'n 50 actievoerders van vele nationaliteiten, bereikten na een moeilijke tocht de haven van Gaza. Onderweg vanuit Cyprus kampten ze niet alleen met een ruwe zee maar kregen ook te maken met een elektronische aanval waardoor de communicatie- en navigatieapparatuur aan boord gestoord werd. Dat leverde een gevaarlijke situatie op. Het is niet duidelijk of de Israëliërs achter deze aanval zaten. In Gaza werden de schepen enthousiast ontvangen door duizenden Palestijnen. Ook elders in de wereld kreeg de actie veel aandacht. Het NOS-journaal maakte er melding van. Een belangrijk doel van de actie, namelijk de aandacht vestigen op de langdurige Israëlische blokkade van Gaza, is daarmee bereikt. Op de website www.freegaza.org kunt u de ontwikkelingen van uur tot uur volgen. U vindt er ook veel foto's en video's die de acties in beeld brengen.

Verklaring jeugdige Israëlische dienstweigeraar

De 18-jarige Israëlische dienstweigeraar Udi Nir ging op 21 augustus voor 21 dagen de gevangenis in. Hij is één van de ondertekenaar van de *Shiministim letter* 2008. In deze brief schreven leerlingen van de hoogste klassen van het middelbaar onderwijs aan de Israëlische premier dat zij weigeren in het leger te dienen omdat ze niet de uitvoerders willen zijn van de Israëlische politiek van apartheid, onderdrukking en moorden in de bezette gebieden. Udi is de eerste ondertekenaar die in de gevangenis belandt. Naar verwachting zullen de anderen spoedig volgen. In een brief aan de minister van defensie voegde Udi een persoonlijke verklaring toe: "Ik zal niet samenwerken met een systeem dat zoveel illegale, lage en afschuwelijke dingen doet; ik zal er niet mee samenwerken als strijder en ook niet als kantoorclerk. De beul en degene die de galg maakt zijn evenzeer verantwoordelijk."

Vredesactivisten vrijgesproken na vernielingen bij wapenfabrikant

Nadat vredesactivisten die tijdens de Libanonoorlog in 2006 computers vernielden in de kantoren van de wapenfabrikant Raytheon in Belfast waren vrijgesproken (zie VM nr. 3) heeft Raytheon zijn aanklachten ingetrokken tegen actievoerders die in zijn Australische kantoren onder meer foto's hadden opgehangen die lieten zien wat de wapens van Raytheon aanrichten. Zo kon Raytheon zijn ware aard tonen aan bezoekers! In Pine Gap, de grote hightech militaire basis nabij Alice Springs, is Raytheon de grootste civiele werkgever. Vanuit Pine Gap levert Australië een belangrijke bijdrage aan de oorlogen in Irak en Afghanistan. Medewerkers van Raytheon in Pine Gap vertellen de VS-strijdkrachten waar ze Raytheon-bommen (kruisraketten, clusterbommen, enz.) moeten laten vallen vanuit vliegtuigen uitgerust met Raytheon apparatuur.

Actievoerders bij wapenfabrikant Alliant gearresteerd

De politie arresteerde op 2 juli acht volwassenen en een jongere, die zichzelf aan elkaar geketend hadden en de poort van Alliant Technosystems in Anoka (VS) blokkeerden. De politie hield de negen actievoerders aan op verdenking van onwettige samenscholing, betreden van verboden gebied en schending van de openbare orde. De actie werd uitgevoerd door het Project to Stop the War Industry. Dit project wordt gedragen door enkele tientallen mensen afkomstig uit verschillende anti-oorlogsgroepen. Zij willen de aandacht vestigen op de rol van de oorlogsindustrie. "Wij vinden oorlogsprofiteurs niet OK in de samenleving" zei één van de actievoerders. Alliant Technosystems (ATK) is een luchtvaart- en defensiebedrijf met 50 vestigingen door de hele VS. Anoka is er één van. Een filmpje van de actie is te zien op: www.youtube.com/watch?v=sc-mGGFajTE.

Misdaden door alle partijen in de oorlog in Georgië

Van de Georgische vredes- en mensenrechtenorganisatie Human Rights Centre (HRIDC) vernemen we dat door alle par-

tijen in de oorlog misdaden zijn begaan. Het HRIDC wil onderzoek naar de rol die de Russen en Amerikanen hebben gespeeld bij de voorbereiding van de oorlog. Het heeft in de maanden voor de oorlog een druk komen en gaan van militaire adviseurs geconstateerd en beschikt over documenten waaruit de betrokkenheid blijkt van Amerikanen, Serviërs en Russen bij de wapenhandel in Georgië. Voor meer nieuws over de toestand in Georgië kun u terecht op de website van het HRIDC: www.humanrights.ge

Rotterdamse 'Vredeskit'

In navolging van de Brusselse Mayors for Peace Campagne Kit, heeft Huis van Erasmus een Rotterdamse 'Vredeskit' ontwikkeld. Deze Vredeskit is een soort toolbox, bestaande uit een 20-stappenplan om burgers meer bewust te maken van het belang van vreedzaam samenleven. De kit zal op 21 september 2008 (Internationale Dag van de Vrede) tijdens het eerste Seeds of Change Festival in Rotterdam www.seedsofchange festival.nl officieel worden aangeboden in de vorm van een puzzel, waarbij de twintig concepten worden gesymboliseerd door meerdere 'peaces' die samen een geheel vormen. Vervolgens wordt de Vredeskit uitgedeeld aan 40 Rotterdamse sleutelfiguren die zich bezig houden met vredesvraagstukken (maatschappelijke organisaties, politiek en bedrijfsleven). Zie: www.mayorsforpeace.org en www.huisvanerasmus.nl aan de ontwikkeling van Rotterdam als vredesstad.

Gedeserteerde VS soldaat Canada uitgezet

Op 16 juli 2008 heeft Canada voor het eerst een VS-soldaat, die deserteerde wegens gewetensbezwaren tegen de Irak-oorlog, het land uit gezet. Robin Long, 25 jaar, wacht de krijgsraad en mogelijk wordt hij zelfs weer naar Irak gezonden. In 2003 tekende hij voor het leger. De oorlog in Irak was toen al begonnen. Pas daarna kreeg hij moeite met de oorlog. In 2005 ging hij naar Canada en vroeg de vluchtelingenstatus aan. Als motivering gaf hij dat de VS hem wilde dwingen deel te nemen aan wat hij noemde "een illegale aanvalsoorlog in Irak". In Canada verblijven momenteel nog ca. 200 andere deserteurs uit de VS. Nog onlangs werden zij gesteund door het Ca-

KORTE BERICHTEN

namense parlement dat in een motie vroegen als vluchtelingen te accepteren. De regering meent echter dat mensen die tekenen voor het leger hadden moeten weten waar ze aan begonnen. Dit in tegenstelling tot destijds de dienstplichtigen uit de Vietnam-oorlog.

Atoompaddestoel op Tsjechische tv

Een kunstenaarscollectief slaagde erin te breken in een uitzending van de Tsjechische publieke omroep en gedurende 39 seconden een afbeelding van de paddestoelwolk van een atoombom te projecteren over de uitgezonden beelden. De actie maakt deel uit van het verzet tegen de komst van radarinstallaties behorend tot het Amerikaanse anti-raketschild. Drie leden van het collectief werden veroordeeld tot boetes van € 3.210. Van de beschuldiging van paniekzaaien werden ze vrijgesproken.

Tentoonstellingen Museum voor Vrede en Geweldloosheid

14 en 21 sept.: Vergeven–Verzoenen in 'De Phoenix' te Schaijk.

15 sept. t/m 31 okt.: Gedeelde Visie in Kampen.

15 sept. t/m 31 okt.: Gandhi in Kampen.

23 sept. t/m 31 okt.: Vergeven–Verzoenen in Kampen.

2 nov. t/m 18 dec.: Gandhi in Deventer.

20 dec. t/m 20 jan.: Gandhi in Groesbeek.

Meer info: www.vredesmuseum.nl/info/agenda.php of 015-785.01.37

“Wij zoeken wapenen hen te raken, die dorsten naar elkanders bloed”

De NIID, een wapenbeurs die zich tot dan toe alleen maar voordeed als een handelaar in computerspelletjes, War games genaamd, heeft nu zijn masker afgeworpen en opereert onder een nieuwe naam. Dat blijkt uit het volgende persbericht:

“De NIDV heeft haar activiteiten verbreed. Dat komt op 6 november a.s. tijdens de 20ste Tentoonstelling van de Nederlandse Industrie voor Defensie en Veiligheid tot uiting. [...] Speciale aandacht is er voor onder meer de Nederlandse deelnemers aan het JSF-project, voor de verschillende helikopter projecten, onderhoud en logistiek, ICT, sensortechnologie, nieuwe materialen en voor counter Improvised

Explosive Devices. [...] De Nederlandse overheid geeft in haar stands informatie over Defensie, Veiligheid en compensatie [...]”

De wapenbeurs en tentoonstelling zullen op 6 november worden gehouden in de Ahoyhal in Rotterdam van 9.30 tot 19.00 uur. De hal bevindt zich midden in het Zuiderpark, 5 tot 10 minuten gaans van Metrohalte Zuidplein. Moeten we dat zomaar voorbij laten gaan? Laat iedereen die zich tegen wapenhandel keert, zich geroepen voelen daartegen te protesteren en zich naar het Zuiderpark begeven!

Gemak

Van 6 september tot 26 oktober 2008 wordt in de galerie GEMAK, Paviljoensgracht 20 in Den Haag een tentoonstelling gehouden van Palestijnse kunstenaars onder de titel “Niemandslaan?” De tentoonstelling maakt deel uit van de serie The Wall. exposanten zijn Rula Halawani / Raeda Saadeh / Taysir Bani / Stateless Nations (Decolonizing Architecture) / Shadi al Zaqzuq / Samira Badran / Jawad al Malhi / Zan Studio / Sharif Waked / Multiplicity, die op hun manier uitdrukking geven aan hun strijd tegen het isolement van het Palestijnse land.

Film *Breaking the silence*, door Israëliisch leger gedwarsboomd

Israëliische vredesactivisten wordt sinds drie maanden in Hebron het zwijgen opgelegd. Voormalige, vrouwelijke soldaten die gezamenlijk een film hadden gemaakt, *Breaking the Silence*, gaven er rondleidingen over het optreden van dat leger. Eenmaal soldaat kregen zij inzicht in ook eigen misdadingen, ze gingen begrijpen waarom Palestijnen hen haatten en ze maakten van hun ervaring een film, die ook in Nederland is vertoond.

Het leger bestempelt de medewerkers van *Breaking the Silence*, als ‘links’ maar weet dat de groep geweldloos is – aldus de organisatie. Het leger voert mogelijk geweld van kolonisten als reden aan om in dit geval de meningsvrijheid van Israël’s te beknotten. Dat is de ‘omgekeerde wereld’ meent de groep.

“Schützhaf”

In Vredeskoerier/’t Kan Anders is een berichtje ingeslopen over Schützhaf in Duitsland, waar een voor een bankoverval veroordeelde anarchist Thomas Meyer

Falk op grond van een Naziwet uit 1933 na de afloop van zijn veroordeling kon worden vastgehouden “ter bescherming van volk en staat”. Deze wet had Hitler – zoals elke oplettende lezer weet – ook bedoeld tegen joden.

Het blijkt nu dat Israël dezelfde praktijken toepast. In 1986 werd in Israël Mordechai Vanunu tot achttien jaar gevangenisstraf veroordeeld voor spionage, omdat hij bekend had gemaakt dat Israël atoomwapens had. Hij zou dus nu vrij moeten zijn om te staan en te gaan waar hij wil. Niet dus: ieder jaar wordt hem op 21 april meegedeeld dat hij een bedreiging voor de veiligheid van de Israëlische staat is en dus geen arbeid mag verrichten, niet op reis mag gaan naar binnen- of buitenland, bepaalde personen niet mag bezoeken, etc. etc. Misschien is dit oud nieuws, maar het mag toch wel eventjes herhaald worden enne – Vanunu is geen anarchistische bankrover...

24 oktober, Vredesdiner in Den Haag

Het jaarlijkse vredesdiner met discussieavond, georganiseerd door het Haags Vredesplatform vindt weer plaats op 24 oktober in De Kronkel, Westeinde 425 Den Haag van 17:00 tot 23:00 uur. Na een eenvoudige vegetarisch vredesdiner, bereid door 's-Peer volgt er een lezing van Robert Soeterik, samensteller van diverse boeken over de ondergang van Palestina, waarna een discussie volgt.

Signaleringen

RAMPZALIG UTOPISME?

In het artikel "Rampzalig utopisme: voortzetting van religie met andere middelen" (VredesMagazine no 3) van Hans Feddema buitelen begrippen als: "apocalyptische utopie", "revolutionair utopisme", of ook "grootschalig (religieus) geweld voor een utopie" en "utopische waanbeelden" in bonte afwisseling over elkaar. En wat moet ik, als vredesutopiste met een uitspraak als: "Repressie is bij utopisme dus geen deformatie, maar uitvloeisel van het ideaal."

Als vervolgens John Gray wordt aangehaald dat het bolsjewisme, nazisme en neoconservatisme politieke religies zijn, kan ik dat voor een deel wel beamen. Maar ik heb er bezwaar tegen dat die zeer verschillende politieke stromingen als "moderne utopieën" op een hoop gegooid worden. Dat John Gray ze in verband brengt met religies, tja, zo zijn er zoveel 'religies', waarin talloze goden vereerd worden. Voor welke goden men meent Andere Mensen te 'moeten' opofferen.

De origine van het jodendom is dan ook het weigeren van Abraham om met mensenofferende religies mee te doen. De jonge Abram trekt al weg uit de cultuur waarin zonen geofferd werden. Dat is het monotheïsme: al die andere goden laten voor wat ze zijn, maar geen mensen meer opofferen aan ideeën, hoe fraai die ook "aangekleed" zijn! Zo heeft het monotheïsme van Abraham de mensen vrijgemaakt van de impuls om Andere Mensen te 'moeten' opofferen.

Die origine staat los van hoe joden of christenen of moslims tegenwoordig handelen. Het doet niets af aan de 'utopie' van een goede samenleving of van een "duizendjarig vredesrijk". Daarheen kunnen we als vredesmensen op weg gaan. Maar 'we' is een hele stoet van mensen, die door de eeuwen heen op weg zijn naar een denkbeeldig land, waarin mensen zich niet organiseren om Andere Mensen te gaan doden, in de mening dat ze dan zelf 'beter af' zullen zijn.

Irma Nijenhuis-Spruit, Lubersac, Frankrijk

Naschrift Hans Feddema:

John Gray noch ik hadden het over de utopie van geweldloosheid. Die is en blijft belangrijk. Omdat die a) uitgaat van de eenheid van doel en middelen en b) in geen land ooit een meerderheid verkreeg.

De kans dat het bij een vredesutopie fout kan gaan is minder groot, omdat vredesmensen meestal sterk bewust zijn van de risico's van geweld. Maar bij een utopie van gerechtigheid is die rem er niet.

John Gray heeft trouwens geen voorkeur voor andere religies boven het monotheïsme, maar constateert slechts, dat het rampzalige utopisme sterk voorkomt bij de drie monotheïstisch religies.

Nergens kernwapens, dus ook: geen Amerikaanse kernwapens in Nederland. Met dit motto haalde een dertig mensen uit diverse plaatsen op 9 augustus 2008 en de dagen erna in Amsterdam 440 handtekeningen op. Tot 1 oktober kunnen nog handtekeningen opgestuurd worden. Contactadres: Hiroshima-Comité, Keizersgracht 315, 1016 EE Amsterdam, e-mail: marianneadack@hotmail.com <http://hiroshimacomite.bbforum.nl>

Foto: Guido Schokker

Samen met de wandelaars van 'Is het hier oorlog' plaatste actiegroep Ontwapen! deze zomer 300 grafzerken bij het stafgebouw van de Luchtmobiele Brigade in Schaarsbergen om aandacht te vragen voor de ruim 300 Afghaanse burgerslachtoffers die ten gevolge van Nederlands militair optreden gevallen zijn.

Foto: Ingrid de Groot

VM

Jacob Israël de Haan (1881-1924), vier kwatrijnen.

In het jaar van zijn dood verscheen van Jacob Israël de Haan de bundel Kwatrijnen. Hij woonde toen in Jeruzalem, waar hij vanaf 1911 werkte als correspondent voor het Algemeen Handelsblad en als advocaat. Hij was erheen geëmigreerd als zionist, maar eenmaal op het Palestijnse grondgebied aangekomen, keerde hij zich van het opperrabinaat af. Volgens hem verzette de Joodse Wet zich tegen discriminatie van de Arabieren; daarom gaf hij in zijn persartikelen blijk van zijn afkeer tegen de toenemende segregatiepolitiek, die zelfs tot gewapende raids tegen Arabieren leidden. Vaak kwam hij nadrukkelijk voor hun rechten op. Dat maakte hem gevaarlijk voor de zionistische milities, vooral toen hij ook in Engelse bladen ging corresponderen en ging onderhandelen over betere vredesvoorwaarden tussen kolonisten en wat later de Palestijnen zouden zijn. Op 30 juni 1924 werd hij op bevel van de Haganah (paramilitaire zionistische organisatie) in het gerechtsgebouw te Jeruzalem vermoord.

Men moet in de poëzie van Jacob Israël de Haan geen algemene vredesboodschappen verwachten. Hij behoort tot de tweede generatie impressionisten, voor wie poëzie vooral individuele stemmingsweergave is. De kunst is er om de kunst, niet om een politiek doel te bereiken. De Haans kwatrijnen – 931 in totaal, een indertijd populair ‘oosters’ genre in de stijl van Omar Khayam – zijn ogenschijnlijk vluchtige notities van door het moment ingegeven gemoedstoestanden. In de beste daarvan is er een diepere dimensie te bespeuren, die verwijst naar zijn religie, zijn profane opvattingen en zijn individualiteit. Thema’s zijn: heimwee naar Amsterdam, vergankelijkheid van het leven, afkeer van autoritaire godsdienstige opvattingen, respectvolle vriendschappen met Arabieren en bewondering voor de Islam. In de schaduw van zijn dood hebben deze kwatrijnen een extra dimensie gekregen.

Haïm (= Leven)

Ik vraag zijn naam. Haïm. “Zo moogt gij leven,
Dat gij de Stad en het Land hersteld ziet.”

Hij lacht. Wat kan ik voor zijn lach meer geven
Dan ‘t weemoedig glimlachen van mijn Lied?

Ontroering

Is ‘t geen ontroering: één van vijftien jaren,
Zó schoon, die Haïm, dat is Leven, heet.

Hij weet niet wat door mijn hart komt gevaren,
Dat niet meer vreest, en niet meer vergeet.

Doodsangst

Uw naam is Haïm. Ach, gij zult toch sterven.
Zó sterft mijn Lied, het Lied van uwe Naam.

Wat baat het rusten en wat baat het zwerven?
Eén is onze Dood, gescheiden of saam.